ДЕРРИГАЧА МЕХКАШКАРА ПРОЛЕТАРЕШ, ВІАШАГІКХЕТА!

СЕРДАЛО

(«Свет»)

Советски Союзе Коммунистически парте Нохч-ГІалгІайн обкома, Нохч-ГІалгІайн АССР Лакхехьарча Советан Министрийн Советан орган.
Орган Чечено-Ингушского обкома Коммунистической партии Советского Союза, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР.

АРАДУЬЛЛ 1923 ШЕРА ДЕНЗ

№ 131 (4144). ШИНАРДИ, 2 ноябрь 1965 шу. Мах 2 кап.

КПСС XXIII СЪЕЗДА СИИНА

Колхозхой, совхозийн болхлой, юрта боахама специалисташ! Лакхъелаш латта леладареи хьайбаш леладареи культура, кІаьд ца луш производствана юкъекхахьалаш Іилманна карагІдаьннараши хьалха латта опыти!

(КПСС ЦК ТІахьедамашцара).

Республика кхашка СИХДЕ БАЛХАШ!

Республика юртбоахама болхлой Октябрь ЦІей сийна къахьегама вахте яттаб. Колхозийн совхозийн кхашкара шекара свекла, бьуа дараш, коартол чуийца бовлаш латт.

1-гІа ноябрь хьатІакхоачаш 10,4 эзар гектара тІара шекара свекла чуийца яьннай. Из хул планах 87 процент. Мерза овлаш чуэцача тІехьа латт Ачхой-Мартана, МалгІабика, Наьсарен районийн боахамаш.

Октябра укх тІеххьарча пхе дийнахьа республике 797 гектара тІара шекара свекла чуийнай. Ма геттара кІезига да, хІана аьлча, хІана я республика кхашка 1,6 эзар гектара тІара из культура чуэцанаа я.

Свекла дІачуэлара гІулакх дика лел МалгІабикен Урус-Мартанен районашка.

Ла йиш йоацаш мела лел коартол ахкара гІулакх Сунженски, Ведана, Надтеречни боахамашка. ХІанз а 700 гектара тІара коартол хьалкхаьза я.

Укх шера вай республике дукхагІа хилар дуга дІадув кхаш. Цхьабакъда, из маьхе культура чуэцара гІулакхаш эгала лел.

Ноябрь бутт болалуш 2560 гектарах 601 гектара тІара мара аьрдадаш дуга.

Дуга арда доладенадац МалгІабика, Наура, Шаьла, Сунженски районашкара боахамаш.

Кхашкара балхаш сихха йистедахара кхоачамбалла техника я колхозашкеи совхозашкеи, цхьабакъда, дукхагІа долча боахамашка техникаш боаггІача тайпара пайда эцац.

ХьатІадоагІача шера хьуркъама лаьрхІа 106 гектар лаьтта аьхаІ, вешта аьлча, планах — 61 процент.

ХІанзчул тІехьагІа 70 эзар гектар хилдал лаьтта да аха дезаш, хІаьта укх тІеххьарча пхе дийнахьа 9,5 эзар гектар мара аьхадац. Хургбоача хьуркъама дика йоакхо яц Шелковской, Сунженски, Советски, Наьсарен, Ведана районийн боахамашка. СихагІа чакхдаха деза гуйран балхаш.

1-гІа ноябрь хьатІакхоачаш аьха эаь
(планах проценташца)

Ачхой-Мартана	63
Ведана	35
Грозненски	71
Гудермесски	84
МалгІабика	46
Надтеречни	73
Наьсарен	28
Наурски	74
Ножай-Юрта	29
Советски	35
Сунженски	66
Урус-Мартана	70
Шаьли	53
Шелковской	40
«Грозвино» объединене совхозаш	81
Консерви промышленноста объединене совхозаш	73
«Скотооткорм» треста боахамаш	47
Республикански юртбоахама опытни станци	67
Ерригача республике	61

СИЙЛЕНЦА КЪАХЬЕГ

Доккхий толамаш даьхад укх шера Надтеречни района «Новогорский» яхача совхоза къахьегамхоша. Районе эггара хьалха кхоачашйир цар пачхьалкхенга ялат дохкара план. 10767 центнер да цар планал совгІа дІаденна ялат. Планах вІалла дІадала лаьрхІа доацача такирий а 344 центнер екхай совхозо пачхьалкхенга.

Дика хьуркъадаьлар укх шера ялаташ. ХІара гектара тІара 20 центнер чуера шоллагІча отделене (управляющи А. Юсупов) механизаторашa.

Хьинаре къахьийгар комбайнераша Бадтиев Адама, Дельмаев Ахмара, Тимиев Резвана, норма 18 тонн мара йоацача дийнахьа 50 тонн ялат оардар цар.

9 октябре кхоачашьяьр совхозо пачхьалкхенга шурел дулхи дохкара шера план. ДІако а хьайбай продукташ йохкаш а совхоз.

Дукха ба совхоза ферме дика доярки. Царна юкъе къахьетта белгалъяьннай Галгиева Асма. Ийс бетта хІара шо лелабеча Іаттагара 2294 килограмм шура яьккхай хьалха латтача доярка. ТІаккха Сатуева Пулана хьоихам 2040 килограмм ба. Во леладац дохкан Эльбукаева Кайпес а. Ийс бетта кхойтта Іаттагара 25772 килограмм шура яьккхай ю.

ХІанз сихбенна, гурахьа дув ялаташ дІадийна бовла гІерташ ба совхоза механизатораш. ХІинале 900 гектара тІа кІан 265 гектара тІа мукхи дІабийнаб цар. Кхы а 200 гектара тІа ялат дІаде дезаш я совхоз. Дика дІадув кІа Умалатов Шамсуда, Дзениев Мухтара. Даим шоай денна норма 130—135 процент кхоачашъеш хьабоагІа уж.

«Новогорский» яха совхоз комсаш лелаю боахам лоархІаш ба. Бакъа, дукха ха яц укхаза комсаш дІаегІа. Цар хІанз а 619 гектар дІалоац. Укх шера кхы а 100 гектара тІа дІайогІаргья цар комсаш. Ерriга комсаш дІайогІараш совхоза пхьоллагІча отделенера механизатораш ба.

ХІанз комсий саженцашта гІулакх деш ба комсаш лелаераш. Хьалхле Гиклеева Ширвание кулгалдеча бригадо лелаю. 213 гектара тІа дІаегІай цар комсаш. Геттара дика хьахийнай 16 гектара тІа дІаегІа саженцаш. Хьалхарча гектара тІара 90 эзар къона комсий га хьаьхкай оаха яхаш дув цу отделене управляющи волча Иничук М. Г.

Дика хьож шоаш кхеача къонача комсий саженцашта Ширвание кулгалдеча йиъллагІча бригада членаш. Хан-ханнахьен дикен культиваци а оасар а ду. ЛерттІа химически обработка ю.

Цу района кхыча комсий сонхазашка санна Іохалаш ба укхазара кулгалхой а. Алхха «Ркацители» яхача цхьан сортах йола комсаш я цар хІанз дІайийнараш. ХІаьта планах дІае лаьрхІа «Мускат», «Сильванер», «Саперави», «Алигота», иштта кхыдола комсий сорташ карадагІац. Цу сортах йола комсаш цхьан ханна кхачац, цулухьа чуэцаш а еттагІа хургьяр уж. ТІаккха цар хІанз дІайийна комсаш цхьан ханна ца кхачарах чІоагІа хало аза езаргья комсаш лелаерий.

Кхы цхьа гІулакх а да комсаш лелаерашта ІатІкъаш. Дукха ха я укхаза СМУ-2 яхача гІишлошъерана комсашта хий летта система хьалъеш латта. Шоай болх цар лерттІа дІа ца бахьар бахьан долаш дукхача хана дена сантараш яьхан аьххан латт комсаш дІайийна кхаш. Цу гІулакхо чІоагІа новкъарле ю отделене комсаш лелараш а.

С. СУЛТАНГИРЕЕВ.

ПАРТЕ СЪЕЗДА НАКЪА ДОЛХАШ

Парте XXIII-ча съезда накъа баха кийчлуш, ворхІ шера план кхоачашъяра хьалхара итогаш ешa хургйолча съезда сийна керда декхараш хьалхашка уттадеш ба Грозненски машиналаьъа уала болхлой.

Къилбаседа-Кавказски машиналаьъа Грозненски отделене болхлой дика лоархІабу пассажираш, мехкдаьттан химически промышленноста, хІаьта иштта юрта боахама производство а тайп-тайпара мовхьаш дІа-юха кхахьара планах. 7 шера план хабад хьалха кхоачашъяра шерра социалистически ихь а йоаржаяь башха дика толамаш даьхад Нохч-ГІалгІайчен машиналаькъахоша. Отделене коллективо хІаналехь кхоачашъяьй мухь тІаботтара 7 шера план. Тахана ди хьатІакхоачаш задане совгІа цар дІабахьийтаб 8,2 миллион тоннал совгІа халкъа боахама мухь. 1964-ча шерашца нийсйича 5,4 процент дегІаенай укх шера грузооборот. 9 бетта отделенн гІолла чакхьяьнай 5170 совгІа беза мухь тІабола поезд. Царца дІа-юха бихьаб 1526 эзар тоннал дукхагІа халкъа-боахама мухь. Мухь безагІа тІаботтара чотах мукъаьккхай 1937 вагон.

Иштта толам баккха вІаштІехьдаьннад Грозненски машиналаькъа уала йонагІа йолча предприятена бервате болх барах. Уала предприятей партийнии, профсоюзнии, комсомольскии организацеш боккха партийно-организационни а массово-политически а болх бир машиналаькъахошта юкъе. Царна мегар планаши тІайийца социалистически декхараши хаиал хьалха кхоачашдара уж варпагІбаха. ДІадахача 6 шерен 9 беттан 30 российски миллиарда чотах цар кхоьъ миллион сом гаргга пачхьалкхен средствам. Грозненча локомотивни депо машинисташ кходаьд 7 эзар тонн гаргга ковча доагор. Семилетка задане хаиал хьалха кхоачашъяр дукха лоаттабеча къонсана юкъе мах баь варгоацаш дакъа дихьад беза мухь дІа-юха кхухьача машинисташа. Семилетка дІайолаечa дена цар дІа-юха йигай 10 миллион тоннал совгІа мехкдаьтта продукташ, гІишлой материалаш, халкъа эпна товараш тІадела 13 эзар гаргга беза мухь бола поезд. Машинисташа дІадоладьча патриотически гІулакхо йиш хилийтар мухь дІа-юха кхухьача 2 эзар совгІа локомотив кхое.

Мухь дІа-юха бахьара (брутто тонно-километрашца лаьрхІача) 7 шера задани август беттехье кхоачашъяьй депо коллективо. Вай республикал гаьнна арахьа а дика йовзаш я беза мухь дІа-юха кхухьача машинистий новкъостий Пыжова, Игнатьева, Соколова, Симоняна, Коваленко, кхыбарий цІераш. Дикка тоаденнад локомотивех пайда эцилга а. Наггахьа санна 1958-ча шера тепловозо 450 километр никъ байтилга догадоалаш хиннадале, хІанз цхьайолча локомотивашa 700—800 километр никъ бу дийнахьен биййанне. Духхьал укх тІеххьарча 7 шера юкъера лаьрхІача 131 километр тІаккхийттаб локомотивашa деннбийсан беш бола никъ, хІаьта поезда юкъера дозал 657 тонн лакхденнад. ВорхІ шера 40,3 процент лакхъеннай депо мухь дІа-юхa бахьара процесс, къахьегама оасарле дегІаенай 34,8 процент, дІабода мах 28,1 процент лохбаьб.

Инженера нов. Пасемос кулгалдеча Грозненча станце коллективо 6 бутт хьалха кхоачашъяьй халкъа-боахама мухь тІаботтара 7 шера задани (цу даькъе нахкдаьтта продукташ чуйоттара задани а йолаш). ХІанз 1966-ча шера чотах къахьегаш я из. 1964-ча шерачух 1,2 сахьат кІезигагІа ха йоаккх вагонаша сейца латташ.

Яхье баьнпарашта юкъе хьалха йоагІа инженерови диспетчера нов. Васильева смена. Даим тІехкхоачащъю цо цистернашка мехкдаьтта продукташ чуйоттара, нагадашта формированни яра, графиках уж станцера дІахахийтара план. Станце дика болх бу новадий составителя Тараторкина, сцепщика Такишвале, стрелачницаша Бовалевас, Недорубкос, весовщика Белоусовас, товарни кассира Панасенкос, кхыбараша.

Начальник нов. Януешевич волча коммунистически къахьегама цІи лелаеча вагонни депо коллективо хаиал а1 цу хьалха кхоачашъяьй цистернашта промывки пропарки яра 7 шера план. Цу хана ден 1966-ча шера чотах къахьегаш я из. Мехкдаьтта продукташ чуйотта цистернаш кийчъяра валони продукци арахецилга 96 процент лакхденнад семилетка 6 шера, хІаьта вагонашта депо ремонт елга 155 процент. Керда техникей технологи юкъейоалаяр бахьан долаш промывочно-пропарочни станце 77 процент лакхъеннай къахьегама оасарле, хІаьта вагонашта депо ремонт ечa — 54 процент. 6 шеран 9 беттан вагонникаша кхоьй 600 эзар сом гаргга пачхьалкхен средствам. Коллективе дика вІаштІехьбаьккхача рационализацеи изобретательстваи белхо йиш хилийтар депона кхы тІа а 150 эзар сом гаргга ахча кходе. Депо дикагІа бола рационализатораш ба слесараш Карпович, Топчиев, Гончаров, монтер Меркулов, кхыбараш.

КПСС ЦК сентябрьски Пленумо белгалдаьд промышленноста кулгалдеrга эргадаькка тоадега. Промышленноста кулгалделга тоадара, планировани эргаяккхара, промышленни производства экономически стимулировани чІоагІъяра де деза гІулакхаш кхоачашдара бола практически болх дІаболабеш ба. ХІанз машиналаькъахой дерriга низам тІадерзадаьд хьалхашка латто декхараш кхоачашдараи балха тІа дола кхоачамбоацараш дІаладараш. Машиналаькъахоша дош денниад декхараш кхоачашдулургдолчех Дай-мехка эпа мухь дукхагІа дІа-юха боьхалургболчех тайпара, мехкдаьтта чакхдоахарашцеи главнефтесбыта болхлошцеи барта а болаш мухь тІаботтараш мехкдаьтта продукташ чуйоттараш болх ритмично вІаштІехьбаккха аьнна.

М. ГЛИСОЦ,
КПСС горкома инструктор.

ДИКАГІЙОЛА ОПЫТ—ПРОИЗВОДСТВАНА

Аппаратчик О. Фильчуков Грозненски химически комбината № 15 йолча цехе болх беш вола ихи шу совгІа ха я. Ше цига балха вечи чІоагІа бевабелар цуина ше карадьна болх. Цудухьа массаза а дика къахьег цо, даима хьалха латтачар шуІарашта юкъе ва. Шийна балха гонал лакхъара нефтяной институтa сайрайнарча факультето деша оагІа из, кхоалагІа курс чакхйоаккхаш из хІанз.

ДикагІйолча опыта школана керте латт нов. Фильчуков. Ректификаца аппаратчикашта шийн опыт дІалуш дукха къахьег цо. Шийн балха да дІаделаду цо хьалхарча смено баьча балха анализ а еш. Хьаьстта чІоагІа термаш тІаботтийт колонашкарча температураш дахлешн.

Смена хьийначух тІехьагІа эггара хьалха кийсъю колоннашкара режим. Изопропилбензолаца кІезигагІа примесаш уургйолаш вІаштІехьбоаккх болх, дикагІа хулийт отходий дикал.

Нов. Фильчуков керте латтача смена болх беча хана колоннашкара температура 15 градусал лаххагІа хилап. Из бахьан долаш кІезигагІа хуж полиалкибензоляти. Цу гІулакхо лаккагІа хулийт продукце дикал.

Ректификаце аппаратчикашта шийн опыт дІа а луш нов. Фильчукова хьийта къа зехьа лайнадац. Массабола сменаша арахецача продукце дикал лаккъеннай, отходашца дІаухаш йоаш йола бедал кІезигъеннай.

Н. СЛИМГИЕВ.

КЕРДА ДЕКХАРАШ ТІАИЙЦАД

Тхьаь кхоалагІча съезда сийлена накъабахара яхье баьнача Нохч-ГІалгІайн маьхка — пекарие треста болхлоша шийттлагІча октябре кхоачашйир валони продукци арахецара ворхІ шера план. 110,4 миллион сома маьха йола тайп-тайпара продукташ арахийцай, хІаьта кхы а арахецаргболаш я 4,2 миллион сома маьха продукташ.

КПСС ЦК сентябрьски Пленума сомамаш кхоачаш а деш предприятей коллективаша лакхара социалистически декхараш тІаийцад.

И. ЗАБЕЛИН.

Молдавски ССР. ТІа-тІа шерагІа дергаш латт Одесса—Кишенев яха магистральни газопровод юллачара балхаш.

ХьатІахучча шера йиъллагІча квартале йилла никъа ворхІ 160 совгІа километр йІахьа газопровод. Из болх бе йоалийтачу тІехьагІа шера Молдавега кхачаргья миллиард кубометра кхачалха Шебелински газ.

Сурта тІа: Днестра бух тІа гІолла дІаякха кийчъеш латта турбаш.

Л. Пантуса сурт. ТАСС фотохроника.

ОДЕССА ТУРПАЛАЛ—ХАЛКЪА ТУРПАЛАЛ

ОДЕССА, 30 октябрь. (ТАСС). Тахан вай берригача мехко Одессе баха них чІоагІа даьнъала буьц йоккхача а дог гІоздоаккхаш йолча а событеца — города-турпала Ленина ордени «Дошо седкъа» яха медали яларца. Операи балетеи театре цу езача событена хетаяь парте Одесски городской комитетеи къахьегамхой депутатий городской Советеи торжественни заседани хилар Советски Эскарен ТІема-Форда Флотеи общественни организацей викалашца цхьана.

Торжественни заседаши хьайийлар парте Одесски обкома хьалхарча секретаро М. С. Синица. Цо аьлар, Одесса къахьегамхоша, совгІата боккха лоархІам а беш, дІахо а шоай хьинар кхо ца деш къахьегаргда дуккхабезача Дай-мехка ираз бахьан долаш.

Заседане дакъа лоацараша сийлахьча президиуме хорж КПСС ЦК Президиум.

Къамаьл де дош ду КПСС ЦК Президиума члена, КПСС ЦК секретара М. А. Сусловa.

КПСС Центральни Комитета, СССР Лакхехьарча Совета Президиумеи Министрий Советеи цІерах цо моаршал а делар, чІоагІа даьхьала а бийцар города-турпала беррига къахьегамхой, беррига тІемахой, Дай-мехка тІема беррига ветеранаш — майралца Одесса лораьраш. Из лораьрий боарам боацаш йоккха майрал хьахьокх йоагІаш еннача Ленина орденох дошо седкъои. Советски наькъа турпалал къьагга хьахьокх Одесса обороно. Цу шерашка хинна событеш мел гаьна яьннаяле а, Одесса турпалая цІаккха а йицлургьяц.

Оратора дІахо дувц Одесса болхлой класса сийлахьча революционни традицех, города пролетариато 1905 шера къонахчалца лоаттабьеча революционни къовсамах, Одесса къахьегамхошеи Іаьржача форда флота морякашеи Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революцеи граждански тІемеи тІеи доккха дакъа лаьца хиларах. Тувлорах бараша мара хетадала йиш яцр уж тайпа тІемеи революционни традицеш йолаш йола советски город караерзаюлургъа аьнна.

Одессана атака еш хинна немецкии румынскии фашистий бІунаш. Йоахар дІахо М. А. Суслова, дукхалга диллача, ялхазза дукхагІа дар город лораеш лаьттача советски бІунел. Цхьабакъда, Одесса лораеш лаьттараша юхаесвцадир моастагІчуи доккхий низаш, йохайир «тІоа соташ» санна сиха Украинеи Донбасси дІалаца лиирхІача фашистски командоване планаш.

Одесса лаьцача турпалерча обороно чІоагІа уйла тІаяхийта ладугІаш бар беррига мохк. Вай халкъа хоьра города-турпала оборона са коммунисташ болга. Города оборона боевой штаб яр парте Одесски комитет. «Одесса советски хиннай, я а я, хург а я!» Из лозунг а долаш са ца кходеш шоай декхараш кхоачашдора городерча нахал а маІа а болхлоша, цига бахача берригача наха.

Одесса оборона хьахьехар СССР халкъий доттагІал боккха вахара низ болаш хилар. Цхьан мугІаре, оагІув оагІоца болаш, юкъарча моастагІчоа духьала летар вай мехка дахача дерригача къамех бола къахьегамхой. МоастагІа городе дІачуваланзар из лораеш лаьттараша командоване приказах йитача тІехьагІа мара.

М. А. Суслова аьлар, советски халкъа массаза а дага а доагІаргда, чІоагІа сий а дергда Сийлахь боккха Дай-мехка тІом лаьттача шерашка Одессана карагІдаьннар турпалера исторически гІулакх. Сий деш цхьан минута дагалоацаргба вай, аьлар цо, Одесса бахьан доаш бийча тІем тІа лийгараш.

Фашизм эша а аь котдоларн цун герзашцара низаш доходари дерригдунен - исторически лоархІам болаш дар. Йоахар дІахо оратора. Юххера а 1945 шерал тІехьагІа дунен тІа хинначех хулаш долча оалангарча хувцамий итог йиа империализма низаш кегаденна хилар, хІаьта машар, демократи, социализм бахьан долаш къонсам лоаттабеш дола низаш кхы тІа а дукхазза чІоагІделар. Цу гІулакхо дорх ду адамлеи истори дегІаухилга тІехьашкахьа дерзар дезаш дола империалистически гІозараш.

Дунен халкъашта юкъерча реакцен агрессен кертера низ ба США империализм. Вьетнаме гІаьрахой агресси мукъахийцай американски империализмо. сацийтац дукха ха йоацаш мара кортамукъа а шоай лоІам тІа а даланза долча кхыча мехкашта духьалара провокацеш. Советски халкъо латаш долча Вьетнама халкъа мамогга новкъостал а ду, из хьал а лоац, хІаьта империалисташа Вьетнаме лоаттабу зуламера тІом соцабелга хьадда хьа а дех.

Керда дунен тІом хьовбе лерхІаш да ямпериалиама агрессивни низаш а малхбузенгермански империалистаи-реваншисташ а. Вай, советски нах, дог тийша да дунен халкъий из катастрофа юхатоха низ кхоачаргхиларах, дог тийша да империалистий агрессивни планаш юкъахйохаргхиларах. ЧІоагІа тІалате а зуламе а хургдар империалистий оагІонгахьара машара тІа боагІача кхерама хьалхашка бІар гаш дІадувшадар. Машари социальни прогресси лорадара гІулакха Іалаьмате чІоагІа фе хила деза дунен халкъаш, империалистий бІеха планаш хьагучаяха а юкъахъяха а еза.

Вай партеи Советски правительстваи, йоах дІахо М. А. Суслова, дагза дарг мел доацар ду советски халкъа маьрша къахьегами лаьттан гІа чІоагІа машари Іалашбара. Дунен термоядерни тІом ца хилийтари империалистически агрессорашa юхакъовлари духьа вай партеи правительстваи къонсам лоаттабу социалистически мехкий кхотадалари цхьоагІон чІоагІъяр духьа, коммунистически болхлойн партей цхьоагІо бахьан долаши гІулакхаш цхьана чакхдахар духьа, хІанзарча дерригача революционни антиимпериалистически низий цхьоагІо бахьан долаши гІулакхаш цхьана чакхдахар духьа. ЦхьоагІо йолаши кхотаденнеи хиларах, империализмана духьалара гІулакхаш цхьана чакхдоахаш хиларах — уж низаш эшадергдоацаш да.

Вай сийлахьа декхар да вай Даьхен экономически низ а оборонни низ а мамогга чІоагІбара хьакъехьа, цун производительни низий боарам лакхбара хьаъехьа. Советски наьха вахара боарам цахаддаш лакхбара хьаъехьа даим йоакхо елга. Вай коммунистически общество хьалъеш доалх, юкъъара ца доалаш долх вай из сийлахь доккха дагалаттар кхоачашдарга.

Оратора дІахо йоах, советски лаьттан тІа Іалаьмате дукха моттигаш хІаламйир фашисташа. Алхха цхьан Одессаи Одесски областаи 25 миллиард сом совгІа зе даьд оккупанти хиннача юкъа.

ТІом сецачул тІехьагІарча шерашка Советски Союзе хьадаьр бокъонца йола экономически тамаш лархІа бокъо я вай. Дунен ерригача продукцех 20 процент хІана кхачац аьнна кхоач хІанз Советски Союза промышленни продукце даькъа. Цу доллача хІамаша вайна дувц социалистически система низ болаш хиларен хІама кхоллаш болча советски халкъа творчески низа боккхален хьакъехьа.

ТІом сецачул тІехьагІарча шерашка Одессаи Одесски областеи къахьегамхоша промышленностеи юрта боахамеи даьха толамаш белгал а доахаш, М. А. Суслова аьлар, болхлой, ахархой, советски интеллигенце къахьегама энтузиазм чІоагІа айю КПСС Центральни Комитето 1964 шера октябреи ноябреи хиннача а укх шера мартеи сентябреи хиннача а Пленумашка тІаийнача решенеша. Уж решенеш экономически процессашта кІоаргга анализ яра ларда тІа латташ я партеи Советски пачхьалкхени экономически политикера ленински генеральни никъ йоашта чулоацаш а я.

Парте Центральни Комитет чІоагІа дог тийша я уж решенеш лерраrІа чакхъяхаро халкъа боахам кхы а сихагІа дегІаухилгеи советски халкъа материальни хьалторо лакхъелгеи ІалашдергхиларaхI, вай социалистически Даьхен низ кхы а дукхагІа чІоагІбергхиларах.

Ерригача вай партена, дерригача вай халкъа дагалаттар хьаяргдолчен коммунизм хьальечарча аргІаьарча этапа лоархІамегІара декхараш белгалдергдолчен парте XXIII-ча съезда накъа йода, аьлар М. А. Суслова юххера а шийн къамаьл чакхдоалаш. Коммунистически партии советски халкъи. Берригача мохка тІа-тІа шерагІа яржаш латт КПСС XXIII-ча съезда биха боаггІача бесса накъабахар духьа лаьца советски наьха социалистически ихь.

КПСС Центральни Комитета цІерах М. А. Суслова вІашагІкхийтарашта ловца баьккхар коммунизм хьальяра ерригача участкашка цар керда доккхий толамаш дахар ловш, хьаьлар турпалера Одесса дІахо йодача хана а вай Даьхен хьалха латтача городашта юкъе хургйолгах чІоагІа дог тийша хилар.

М. А. Суслова къамаьл чІоагІа уйла тІаяхийта ладугІаш а деттача тІоараша дуккхаза юкъахдоаккхаш а чакхдаьлар.

М. А. Суслова Одесса байракхах дІайолл Ленина ордени «Дошо седкъа» яха медали. ЧІоагІа тІоараш тох зале.

Украина КП Одесски городской комитета секретаро Н. А. Неизвестне, парте подпольни Одесски пригородни райкома секретарь хиннача С. Ф. Лазарева, Январьски востане цІерахча кранаш ечa завода болхлочо Войнинова Галинас дегтІара баркал аьлар партенеи правительстваnеи доккха совгІат даларах. Цар дош делар города-турпала къахьегамхой коталонга бода никъ шоай цІеца биллараш дагабоха шоай бокъо хургйолаш бахаш, болх беш, кхоллаш хургхиларах.

СовгІат Одесса къахьегамхошта даьхьала дийцар Одесски военни округа Военни совета члена инарал-лейтенанта А. И. Бедилгина. Краснознаменни Іаьржача форда флота командующе адмирала С. Е. Чуренна. Городаш-турпалаш йолча Москван, Ленинграда, Киева, Севастопола, Волгограда, крепоста-турпала Бреста делегацей викалаша одесситашка доттагІлеи моаршал а делар, дег тІара уж даькъала а бийцар.

Торжественни заседане къамаьл дир КПСС ЦК Президиума члена, Украина КП ЦК хьалхарча секретаро П. Е. Шелеста. Украина КП Центральни Комитета, УССР Лакхехьарча Совета Президиумеи Министрий Советеи цІерах белгалъяьнна езача событеца цо дег тІара даькъала бийцар города-турпала къахьегамхой. Одесса лораечеи мукъайоаккхачеи дакъа лоацаш мел хиннараш. Цу совгІато сий доаккх Одессе мел бахача нахьа, хІаьта цу цхьан хана царна керда доккхагІа дола декхараш тІадожаду социалистически Даьхен экономически оборонни низ чІоагІбар духьа лоаттабеча къовсаме.

ТІем тІеи къахьегамеи еррига коталонаш яхара низаши хьинари дух дувла хьаст ба, аьлар дІахо оратора, советски халкъий чІоагІа цхьоагІон дохаргдоаца доттагІалл. ДоттагІал хилари вежараш вІашши новкъостал дари бахьан долаш украински халкъо фашисташа бохабаь халкъа боахам лоацача хана юхаметтаоттабаь ца Іеш, промышленность, юрта боахам, Іилма, техника, культура айеча толамаш а даьхар.

Заседане дакъа лоацараша чІоагІа гІадбиха тІейийцар КПСС Центральни Комитетага, СССР Лакхехьарча Совета Президиумагеи Министрий Советагеи, хІаьта иштта Украина КП Центральни Комитетага, УССР Лакхехьарча Совета Президиумагеи Министрий Советагеи дохьийта письмош.

Партийни вахар

КПСС ЦК сентябрьски Пленума итогаш районни парторганизаце дехкарахь дувцам Пленум хилар КПСС Октябрьски райкома.

Доклад аьлча КПСС райкома хьалхарчa секретара нов. Костюченкос белгалдаьккхар, вай мехкa коммунизм хьагъяра гIуллакхa юкъа района къахьогамхочо йоалликара доггIа дакъa лоацам хилар.

Укх шера 1-ча октябре, хала кхе бутт хьалхагIа, кхоачашъьхьй района къахьегамхоша валожи товарни продукци арахецара борхI шера план, планах оттабьча боарамта кхоачам лакхъенай къахьегама овсарле.

Промышленность дегIайоалаяра боарами темпаши дIахе лакхъяра, техническа прогресс сиктъяра, халкъа хьал-торе тоалра, нарте сентябрьски Пленуме белгалдаьхача тайнара, индустре деррига кхоачамех пайда эца беза.

Цу кхоачамех керттерба — производства эффективность лакхъяр, къахьегама овсарле совъяккхар, экономи режим боккъонца кхоачашъяр, дIаяхийтача капитальни вложенешки керттерча производственни фондешки юкъ хьалулар сойдаккхар, къахьегамхой творчески хьинар макотта лаккхар.

ЭКОНОМИКА ДЕШАЙ—ДУКХАГIА ТЕРКО

Районерча дукхача предприятешa толаме кхоачашъю пачхьалкхен планаши тIаийца социалистически дехкараши. Царех а бIарчача шера ларара ца йоалийташ РСФСР Министрий Советон мехкадьттахой профсоюзий ЦК-ай ларара лард тела ЦIе байракх ледаеш хьейоатIа «Октябрьнефть» НПУ коллектив, Нохч-ГIалгIай химически завод, машинаькъа ухлера предприятеш: вагонийи локомотивни депош, Грозньера станци, кхыдраш.

Цхьабаккъа, промышленни предприятей балха анализ аьчул тIехьагIа гучадаьнначох, цар балха тIа цIенхашттара кхоачамболцараш да. Масала, нагахьа сана 1965 шера 8 бетта товарни продукци арахецарга дIадахийтар 1964 шера изамессел йолча хана дIадахийтачунца кийсдича, еррига район бIарчча хьалийцача из 3,7 процент дукхагIа хиннад. ДукхагIа дIадахийтад Нохч-ГIалгIай химически заводо, № 4 йолча маьхк ечa заводо, кхычар.

Ритмични, рентабельни балх дукхагIча хьале продукци арахецарей из хьаара е езача материальни затратийн план кийсел уттаярах тийша ба.

Планаш кхоачахьа уттаеш дийлар хьахьеккаш дола масалаш яккхар докладчика, прениех къамаьлаш аьлча «Октябрьнефть» НПУ начальника нов. Данилова, машиниаькъа Грозненски отделене кертерча инженера нов. Филеева. Масала мехкадьтта ваккхара план цхьаькха экономически бахьан а доагаш 1966 шера кхоачa хийцар «Октябрьнефть» НПУ коллективан.

— Тхона хетачох, — йоах нов. Филеева, — керттера план хила еза деррига кизаш парцагIа а лакъа кхоачашъя езаш йола промыселлаш. Наькъа отделене керттерча балхашта лаьрхIа 37 тайптайнара хьоккам чIоагIбу тхона. Парех дукхa дараш бахха лоархIам болаш дац. КПСС ЦК сентябрьски Пленумо теркам тIабахийтар планаш Iалма яхача тайпара уттаяра.

Мехкадьтта дукхагIа даларен цуя запасаш совъяхарен гIулакха, аьлар «Октябрьнефть» НПУ буров деттачa контора парторганизаце секретара нов. Безглазие, — лоархIамегIара дакъа кхоач токкама буров деттарашка. Цхьабакъда, буров деттачa цхьаннa а шера лерттIа къестадаьхар материально-технически Iалашон деташ. Цудухьа промышленноста доал дара кердача системо йиш хулийтаргьа вахаро хьалхашка уттадеш дола дукха декхараш дикагIа кхоачашда.

№ 4 йолча маьхк ечa заводо парторганизаце секретара нов. Давыдова аьлар, хьаеш йолча хIамай ассортимент шоръяри цар дикал ваккхъяри духьа цишкашта реконструкци ю оаха, хIаьта це заводa низ совбаккха йиш хулийтаргьа.

Заводa коллектино ахь йоархайир Сийлахь-боккхача Октябрей КПСС ХХIII-ча съездeн сийла. Массанa фаьла а болаш дехкар тIаийцад коммунистически къахьегама предприяте яха цIи яккхар духьа къовсам лоаттабе.

Тахан эттара сагIатагIа дола декхар да предприятей экономически болх тоабенга. Цу гIулакха лаьрхIа вIашагIъеллай районни экономически совет, района предприятешка вIашагIъехкай экономически анализа общественни бюрои.

КПСС ЦК сентябрьски Пленума решенеш кхоачашъяро торо хулийтаргьа дIара промышленни предприяти боахама расчета системa кердача лагIа тIа йоалихаш тоае.

Ше аьйцача дешах лаьца шортa сецам тIаийцар райкома пленумо.

М. КОСТЮК.
КПСС Октябрьски райкома орготдела заведующи.

Мехка гIолла

ТАТА ДОАЦА РЕЛЬСАШ

Вайх хIаранена холуш хIама да из: поезд йолаелча, цхьан оагIорI таташ ду рельсаш вIашагIхийттача тIагIолла тIехлелхача чархаша. Из кхыметтел повташа а хестадаьд...

ХIаьте фуд цига хестаде? Из-м геттара моккъа хIама ма дий пассажираштa хиина ца Iеш, машинисташтa ноашта а — рельсаш вIашагIхийттача моттигаша нохкъарле ю поездаш масса лелаяра. Ма дика хургдар цхьаннахьара а вIашагIхетта а ца дезаш, чакхдаллалца шаьра чонаш машиннаькъашка дахка йиш хилча! Чакхдаллалца, шаьра...

Боккъонна уж тайпа чонаш да хIана Полтаван Харьковен юкъе машиннаькъаш дохкаш болча болхлоца наьнъаштa дехкараш. ХIара звено дIоахал хIанэ санна 25 метр а доацаш, 800 метр хургда. Уж тата доаца звеньеш хьахуд Кастормана юкъе уллача № 27 йолча чонаш вIашагIхеттача поезде. Вакъда, массаза а вайна йоазаш яр санна йола поезд яц из, дукхагIа боккъонца йола завод я ала йиш йолаш я. Чура нергIате производственни корпус. Сварка ечa низ болча аппараташтa гоннахьа сийташ лелх. ЙIаьхача рольгангаш тIа гIолле удаш долх машиннаькъа чонаш. Наькъа Iолехначa моттиге уж дIакхоачаду еттиъа платформаца.

— Шу чакхдалалехьа, — аьлар тха корреспондентагa поездa начальника Кузнецов Александра, — 350 километр йIаьха керде машиннаькъa рельсаш арахецаргья оаха. ХIаьта дIахе йодача хана дукха дукхагIа хьаергья уж.

(АПН).

КИЛОГРАММ ШУРЕХ... 800 СОМ

Боккъонна иззал, хIанзалца юаца ца хоза тайпа йоккха доххой лу шурий килограмме Курски областерча «Искра» яхача колхоза. Кьайле сенах латт аьлча, из латт юаццаш яр Iатта шура а йоацаш, нокхара мозий шура хиларах.

Колхоза правлене нокхарий леладеча институтаца договор даьд сеча нокхарех натиние шура яхара. 185 инкхах эггара низ болашагIа бола итт инкх хьахержар нокхарий лeладераш. къаьстта шоай тайпара хьалаш оттадаьд царна, шекара сиропч мода а кхьйола хьаьна вещесташ а теха йола смеси телаш кхоабар уж. Из мел чоалхаеш хилеи къахьегам ба хьахьокх. кхы мел дар дIадаьлча, хIара сеча нокхара мозагара 250 миллиграммал дукхагIа шура йоаихаш це хиларо. Цхьабакъда, массехказза юхаметтаотт из болх — нокхара мозий шурий кхаь килограммах колхозе массе хьачудена 2400 сом ахча.

(АПН).

Хоза йиий шун цехе?

Хьича бесса, вай нарте эггара хьалха шерра оттадьд къахьегамхошта эстетически кхетам балара деш. ЦIагIа а ара а сагa вахара юкъе кийслуш мел дола хIама хоза хила деза. Иштта хоза хила еза лила бола беш йола моттиг а. Из гIулакх тохкаш да промышленни эстетика яха Iилма. Керттердар лоархI цар балха моттиг лерттIа вIаштIехьъяккхар, цу юкъе хоагIа бос, сердал, гIар-тата, вентиляци, кхыдар. Къахьегама овсарле лакхъярца дувзадена да уж дешаш. Масала, лаьрххIа хержача бесах дола басар цехе хьекхача 2—4 процент къахьегама овсарле лакхлулга гучадаьнад, хIаьта оборудовани лерттIа дIа-хьа кийсъярах 5—10 процент лакхлу къахьегама овсарле.

Укх тIеххьарча шерашка долуш лаккхенаб промышленни эстетика юкъейоалайра МалгIабикерча предприятешка беш бола болх.

«Малгобекнефть» мехкадьтта промыслови управленерча ремонтно-механически цеха коллективо дика толамаш даьхад цу хьакъехьа. Цкъа собрание дийцар цеха болхлоша шоаш болх беш йола моттиг цIена яле а, цхьа безаме йоацаш хиларах: пекаш бIеха да, станокашта хоакха басар а да тайп-тайпара, аI шаьра дац.

— ХIанаг из иштa? Вай вахара дукхагIа йола ха ца йеккхий вай укхаза, — йоахар болхлоша.

Хабар а хиина дисанар собране дийцар. Комсомольцаша дIадоладир шоай цех хозъяра гIулакх. Болх йистебаьннача тIехьагIа цех цIенйора цар, басараш хьекхар. Оборудоване хьекхаш дола басари пекашта хьекхари вIаши товш хила дезаргa теркадир. Станокашта Iовкъара бос бола басар хьекхар, хIаьта монорельсаштeн подъемни механизмашта — цIадар. Сийрдаьлар цех, безамегIа хилар ших а. Де мел доагIар даь баьнайбац укказа, хIаьта а аьтох баьнна пайда-м гуш ба: лакхъеннай къахьегама овсарле, кIезигденнад цехе хулаш хинна хатараш.

Хоаш ба, дийна мел долча хIаманна чIоагIа сердало эшаш. Хан-хаммахьа кораш дила а дулаш цIендаь баьннача тIехьагIа малха сердалца болх бе йиш йола ха йIаьхъелар. Бийсанна болх беранта лаьрхIа цехе оттадьй йоккха кхо бола прожектораш, хIара станока хьайийлай сердал. Цу деррига моза-кхоаз дукхагIа сийрдаьккхар балха моттиг.

Цехера гIар-тата лаьгIдара наьйъаш лехаш ба хIана болхлой. хIана аьлча, нервни системанна чIоагIа Iатъь из, сикагIа кIаьду, кхо бохабу. Цкъарчоа цунах хIама хургдац аьна а хетадара, болх бечара тата доаде йиш яцай. ТIаккха дагадихар комсомольцашта технолого тIара ца боалаш къахьега, дика ирзьча инструментаца мара аьнк ца хоададе. Цу гIулакхана холуш кIезигдир цехера гIар-тата.

Металлисташа дIадолаьъ дика гIулакх хьаллаьцар хIана МалгIабикерча дукхача предприятей коллективаша. Дика дIахьу из бола горпищекомбинате, ремстройучастке, НПУ мехкадьтта промыслашка, кхычахьа.

Массанo хьаллаьцача дика пайда бергбоалаш гIулакх да из.

И. САГАЛАЕВ.

Комсомольцаш — хьалхарча мугIарашка

Районе йоккхагIчарех цаI я «Ингушский» совхоза комсомольски организаци. 54 сар ва цун мугIараштa юкъе. МоллагIа а производственни участок хьанийцача, къоначa гвардe вихал карарвоагIаргва цига.

ДIанхача шерашкарчул дикха дикагIа лел совхоза гIулакхаш укх шера, хьувкъаьд ва бола алаташ свекла.

Районе эггара хьалха рапорт делар совхозо пачхаьалкхенга алаташ дохкара план кхоачашъярах.

Уж толамаш доахача доккха дакъа лаьцай совхоза жагирхошаДIаяча гIулакхашца сийле яьккхай цхьоалагIча отделенерча комсомольца Коригов Султана звенос. Ер кхоалагIа шу да Султана шийн новкъостаца Зеимуртей Эдалгиреца 160 гектара тIа хьажкIаьни гидувргаши кхею. ХIара шера тешшама лакха хьувиъям кхебу цар. Къаьстта дог хьоасташ я укх шерара итогаш. 100 гектарех хIара гектара тIара 38 центнер фуальхача хьажкIай аьккхай планах яккха езаш хиннар 20 центнер йолча метте. Планах 9 центнер мара яккха ца езаш хинначa гIувргий 11,5 центнер яьккхай хIара гектара тIара.

Шоаш лeладеча кхашка дIа мел йийла хIамаш чуийна а баьнна, хьатIадоагIача шера чуйцаргйола культураш хьувкъаьра лард йоллаш ба кагий нах. Эхьь аьхай, оахама хIара гектара тIа 3,5 центнер аммиачни селитра теcсай, хIаьта хIанз хIара декиа ширдаьнна кхо кхашка дIаоваш ба уж.

Совхоза комсомольцана шоай комитета членалла хержав Султан.

Малва совхозе вевзарий Чертоев Лемен Мовлади ца вовзаш? Гусеничи трактораш тIа болх беш ва уж шаккхе а. Сеца ха мгIан цар трактораштa. Цудухьа, цхьа бахьан доацаш дац укх 9 бетта царех хIара тракторо 950 гектара тIа болх баь хилар. Из хул кIаьда оазам лаьрхIача 750 гектар. Ремонташта юкъера ха йIаьхъяра чотах 540 сом ахча кхоадьд, хIаьта дизельни доагор 3250 килограмм кхоадьд рожараша комсомольцана. Шаккхе а — Лемен Мовлади — сайрийнарча школе дешa вагIа, укхаза а ба уж хьалха. Школа йистебьккха баьннача тIехьагIа юртбоахама вуз деша баха дага ба уж инженераш-механикаш хила.

Ремонтни мастерскешка дикa къахьегарах шоай сийле яьккхай слесараша Нашхоев Адамеи Хайданов Владимирен. Царна тIадиллад бехктоккамерa гIулакх — тракторий моторашта ремонт ярa. ХIаьта шоаех бенна тешам бола ца бeш, цIенa къахьегаш хьа а боагIа уж. Бетта планах 6 моторa ремонт е езаш хиннача цар алхха октябрь бетта 20 дийнахьа 8 мотора тIех дика ремонт яьй, машиний оатхалаш сиха кийчъю къоначa токарь Сарченко Николая, цо хIара дениа залани 130—140 процент кхоачашъю.

Дукха а дика хIамаш хурна йиш я бульдозер тIа болх беча комсомольцах Хамхоев Борисах, трактористах Фаргиев Iелиханах, механизированни звеной звеньевойх Кертоев Iаддрахьманах.

ХIара кхоабача Iаттагара шура яккхара ахьайтта бетта залани кхоачашъьхьй къоначa доярка Евлоева Хьанифас.

Районе дикагIъарех я совхоза комсомольски организаци, хIаьта из сийле до яьккхай комсомола комитето а йоккха инициатива йолаш волча цун секретара Досхоев Султана а берригача комсомольцаша а дика болх барах.

Иштта дикача гIулакхаца какъабола совхоза комсомольцаш КПСС ХХIII-ча съезда.

В. ТАГУРОВ.

ПАЙДАНЕИ ДИКЕИ ХУВЦАМАШ ХУРГДА

КПСС ЦК пленума решенеш вахаре

КПСС ЦК сентябрьски Пленума решенеш боккха лоархIам болаш я промышленни предприятешта.

Совнархозаш йолча хана заводa баьча балха опытацара массехa масаx а доаладеш, хIанэ отраслеви министерстваш вIашагIйехкарах тха предприятена мел гIойле хургья дIахьокха безам ба са.

Хоза да, предприятега ритмично а цхьан боарамах а болх байтара хан-ханнахьа бeдал, реагенташ, материалаш лоаттае эшаргa.

Тха заводa бедал лоаттайора вай Къилбаседа-Кавказски совнархоза лугаладеш йоацача Нижневолжски совнархоза чуйоагIача Волгоградски мехкадьтта чакхдоахача заводо. Дукха наттоамаш хулар, из Iатъъар заводa балха.

Масала, шийн установкашта планах йоаца ремонт е езаш дийларца дувзадена тхеца барта а йоалаш цIаькха юкъагIдутар Волгоградски заводо тхона бeдал йоаккхийта. Из бахьан долаш хьалача хьала тIа оттар тхо, моттигерча бедал тIа яйкха езаш хулар завод, хIаьта дукха доккха ца хулар заводa балха. Дукхьал 1964-ча шера 15-за дукхa йийзар тха технологически режим.

Хьанаргда вай цхьаькха новсал а: потребителаш хиларах тарра тхона лоаттадеча мазута дикал белгалъеш тхоай технологически хьалаш да тха. Технологически хьалий цхьайолча норматившца раьза хилацар Волгоградски завод. Цунца нерегонорaши переписка ечa юкъагI, технологически хьалаш техха а деш бедал хьав езаш хулар тхо, вешта аьлча дикал лоха а йолаш. Цу гIулакхо белбора оаха хьаеча продукцега дIабoда мах.

Планах дикка совнагIа Волгоградера бедал лоаттаеш моттигаш а хулар. Цу гIулакхо хьовзам бора тхона, хIана аьлча из чуйотта мукъа хIама хилацар.

Доаладаьча масалаша тешал ду отраслевни министерстваш вIашагIйехкар пайдане хилар. ХIанз йиш хургья кхоачамбоацараш сиха дIадаха. совнагIа нерепискаш ца лелаe, пачхьалкхенна зе ца хилийта.

Иштта уттайора совнархозо йолаш йола тоараш (оборудовани, материалаш, проектно-технически документаци, болхлой кхыдар) теркал а на еш керда технологически мошносташ хьалъяхь яхара планаш. Нагахьа санна из гIулакх вIаштIехьа ца доале цун бенъо ец уж сихагIа хьалъяра гIишлой-монтажни балхаш тIехьатеттачa организацешта (Госстроя, проектни институташта, оборудоване комплектаце отделашта, кхычарна) воздейство е. Из бахьан долаш дикка тIехьадоал гIишлош хьалъелга, шийн заммахьа эксплуатаце дIалац керда объекташ. По Iотткъам бу халкъа йоахам дегIабоалабара гIулакха.

Министерстваш вIашагIъе хкача хьоастадергла гIишлош материальни къахьегамех ресурсашна Iалашъяра дешаш, царна координаци а ергья. Цудухьа, керда мошносташ болх бе йолайийтара планаш а хургьи кхоачашъюлургйолаш.

Промышленность хIахе айяра лоархIамегIа йола стимул я предприяте директора боккъонаш лакхъелгеи предприятега рентабельно болх байтара коллектива материальни безам совбоаккхаш дола гIулакхаш кхоачашделгеи.

Заводо хьаеш йолча товарни продукце хIанзарча отпускни маьхаша йиш хилийтац предприяте рентабельность дIаха дегIайоалае. Аьлча кхоачам ба, еррига хIана яц аьнна йолча керттерча товарни продукцена оттадаь отпускни маьхаш цу продуктай заводски маьхашта кийса в лохагIа долга, вешта аьлча, планово-рентабельни яц предприяти. Цу гIулакхо юхаччахь доаких долаш дар, хIана аьлча заводо болх бу рентабельно, къахьегама овсарле лакхъяра, керда техника юкъейоалаяра, производственни процессашта автоматизаци механизаци яра, хIаьта иштта продукце единицa яккхара бедал, реагенташ, материалаш кхоара чотах хIара шера шийн продукцега дIабода мах чухахьабаккха тха предприяте. Продукца мах лохбара чотах хIара шера 500 эзар сомага кхачтацаца ахча кходу заводо. Цхьабакъда, кхоадь дола из аьл ахча гуш дац, дика къахьегарах завода боалхлошта луш дац из ахча, отпускни маьхаш кийса ца хиларах рентабельноста дайъе сехка дика гац тха завод.

Кердача положенега диллача, предприяте рентабельни балхага хьежжа мара хургьяц алапе поощрительни фонд (бакъда, цу хана оттаду доагIаш дола отпускни маьхаш).

Цул совгIа вIаштIехьдоахаргда поощрительни фонд кхыча маьркъашца хьахулийташ дола гIулакхаш а. Предприяте бетта, квартала, шера баьча балхага хьежжа хургда завода болхлошта поощрительни фондашара луш дола ахча.

Баьча балхах доагIар цу тайпарча системах техаро лакхбергба коллективацарча хIара члена материальни безам, айергьа производство, лакхдергда цун экономически хьекхамаш.

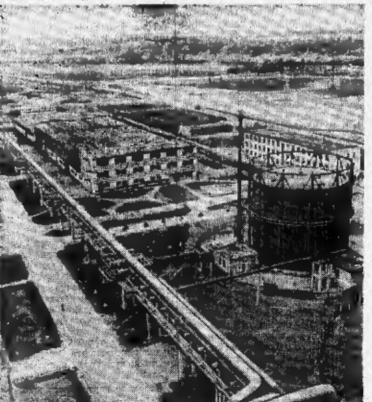
И. АРУТЮНОВ.

Ши кандидат

Грозненски мехкадьтта института укх шера боккъо ецнай технически Iилма кандидат хила лоача специалисташтa Iилмай степень яккхар духьа диссертаце защита е.

Эггара хьалха диссертаце защита йир хьалха Грозненски мехкадьтта института выпускника хIанз Татарски Iилма-тохкама мехкадьтта института лабораторе заведующи волча Владимир Дмитриевич Лысенко. Иштта технически Iилмай кандидата степень елар Грозненски мехкадьтта института аспиранта Рудольф Георгиевич Исаева а.

В. ЯКОВЛЕВ.

Керда къахьегама котало ьккхай Советски Литвай йоккхаче химе гIишлош ерашa. Еррига а хьатъь ьккхай азотни удобренеш ечa Ионавски заводa хьалхара аргIа. Болх бе йолленнай бекъача шиш коачача углекислотайн тIеххьара цех.

Сурта тIа: азотни удобренеш Ионавски завод.

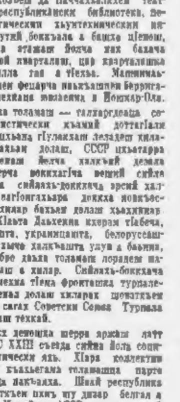
М. Баронаускаса сурт. ТАСС фотохроника.

СИЙЛАХЬА НИКЪ

Иван МОСКВИЧЕВ, Марийски АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель

ШОВЗТКЪЕ пхиъ шу хьалха (1920 шера 4 ноябре) Владимир Ильич Ленина кулг яздаьд тIехьагIа автономни республика яь Марийски автономни область йиллара йолча декрета. Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революци кхы хургдоацаш дIадаьккхад пачхьа Iаьдало тоIадаь даьхкача вай мехка халкъий социальни а къаман а хьакъехьа кийса боккъонаш ца хилар. Мари халкъа а шерра нагIато елар цо политически а экономически а хьакъехьа дегIадара, цун культура эза сацка тоалуш дIаахийтара. Ленински къаьмий политика чакхъяхаро хьалха тIехьайиса хиннача мехках дегIаена промышленность а механизированни юрта боахам а болаш йола республика йир, цун халкъ баьдеи кхетам боацаши хилар кхы цIаккха а юхахургдоацаш дIадаьккхар.

ХIанз тха республика чулоацача территоре тIа хьалха шуммаш, кулгахйоалкорагаш, муша аьргаш ю каги предприятеш мара яцар. ХIанз машинаш ю, электротехнически, целлюлозно-кехата, химически промышленность я. Мехка хьалдеча кердача гIирсашта е доазол деха а алхха укх тIеххьарча 10 шера 20 миллион кубометр гаргга хьун продукци яхийтай оаха. Торговлея оборудовани, кехат, электроприбораш, инструменташ вай мехка иза ца Iеш, доазол деха дукха а дIаухаш я.

Тха промышленностa, йиллача хенал пхи бутт хьалхагIа, кхоачашъьхьй семилетка задани. Цун продукци хьаяра боарам 1958 шераца кийсбича дукха хIама ца эшаш шоза дегIабоагIаргба, республике хьалъьхьй 18 заводи фабрикеи.

Семилетка шерашка хьалдаьд 824 эзар квадратни метр хула паха чуIе цIенош, 53,3 эзар моттиг йола школаш, керда больницаш, поликлиникаш, культура цIенош, клубаш.

Доккхий хувцамаш хиннад юрта боахаме а. Болхоаш стреас шийн овлангара деннэ эргаькккхай марийски юрта юхь. Цига кхаьчай эзараш тракторaш, комбайнаш, кхьйола юртбоахама машенаш.

Укх тIеххьарча шерашка, къаьстта а КПСС ЦК мартовски (1965 шера) Пленум хинначул тIехьагIа къаьстта дукхагIа йоах кхоанкара йоален хьайбайн продукташ. Планировани кердача порядко, юртбоахама продукташ ийра маьхаш лакхдаро, Пленумо оттадаь кхы гIулакхаш чакхдахаро новкъостал даьд юртарча къахьегамхой общественни боахам айбара инициатива дегIайоалаяра, балха тIа тешам бeнна хилар чIоагIдаьд, производства резерваш гучаьхай.

Хаоттама хьалаш дика хиннадоацшашех а во бац оаха чуийца алатий культурай хьувкъам. «Семеновский» совхозе 5800 гектарах хIара гектара тIара юккъера лаьрхIача 17,2 центнер алат даьннад. Республике тIеххкоачашъьхьй пачхаьалкхенга алати коарталашни йохкара план, дIаде фу а доакъарий фондаш а дIаеттаьъй, къахьегама денoех хьалха дIадахача шерашкачул дукхагIа продукташ а ахча а деннад.

ДIадахача шера хиннача юке дикка дегIаденад шура, дулх, фуаш хулийтилга. Цунца гIо даьд хьайбаш дебаро а уж интенсивно дорстаделга юкъедахьаро а. Фермашка шерра лаьржа лeладу доакъарашта урожемаш елга (тоаделга). Тханнига биллаб лаьрххIа кoв тIара оалхазараш кхоаба 26 боахам. КхоалагIча кварталe хьайбай продукташ кийчъяра шера план кхоачашъьхьй республико. Уж дIахо а йохкаш я. Из да КПСС ЦК мартовски Пленума решенеш кхоачашъяра юкъе юртарча къахьегамхоша лоаца дакъа.

Хьайбай продукташ йоахилга а уж пачхаьалкхенга йохкилга а алсамдаккхарах республикана укх шера шозза РСФСР Министрий Советеи ВЦСПС-ен ЦIе байракх а хьалхара ахчан совгIат а хьожадаьд.

Шерра-шера дикагIа тоалуш доагIа юртарча къахьегамхой материальни вахара хьал. Колхозашкеи совхозашкеи дукхагIа хьалде даьннад керда гIирсаш. Аккха цхьа масал доаладергда аз. Горномарийски района «Низ» ахача колхозе дIадахача шера хои завод йиллай, шерача экрана киноустановка а йолаш дола доккха культура ЦIа даьд, хIаьта хIанз школеи яхош йола 60 эзар котам хургйола коа тIарча оалхазарий фабрикеи хьалъеш а латт. Укх шера укказа колхозаштеи юрташкарча интеллигенцеси хьалдаьд 50-ел тIех башха-дика цIенош.

ДегIа а яьккхай, чIоагI а еннай колхозий кадраш. «Низ» ахача юртбоахама артела членаша шоай председателалла хержав московски болхло — тkъаь итт шарко Василий Смирнов. ХIанз из волча опыт Iемае ук лоазадой. «Рассвет» ахача юртбоахама артела колхозхоша массехк шера вIаштта шоай председателалла херж инженер-механизатор Владимир Новиков.

Революци хилалехьарча хана шийн марисц мара вацар лакхера дешар дийна, йоазув-дешар хов малахах 16 процент бар, хIаьта кхалнах—алкха ший процент. ХIанз республике ба шийн Iилмай доктораш а кандидаташ а, бахаш болча нахах хIара эзаринa юкъе лаккхерeи юккъерeи образовани йола 86 саг ва. Республика вузашка, техникумашка, школашка деша вагIа бахаш болча нахах хIара витъалагIа вола саг. ХIанз иштта гIишлошъераш а, радиоинженераш а, машинаш яра специалисташ а кийчбеш йола хьунтехнически институт лехка йоккхагIчарех йола цаI я.

Цу чу виъ эзарнел дукхагIа студенташ ба, хьехархошта юкъе 54 Iилмай кандидати доктори ва.

Тха издательствос хIара шера марийски а эрсий а меттала 700 эзар экземплярагa кхоачаш книжкаши журналаши арахец. Городашкеи юрташкеи болх беш 450 тIех кинотеатраши установкаши я, 270 библиотека, 560 культура цIаи клуби я.

Марийски халкъа шийн йоазув дацар хьалха. Советски Iаьдал даттача шерашка хьадаьд къаман литература. Тха классикий Чавайна, Шкетана, Шаблара произведенешта эрсий а кхыча а меттала переводаш ю. ХIанзарча писателаша шоай произведенешка вай денашкара героих белгалъю. Тханнига 35 писатели бIаьннел тIех къона литератораши ба. Республика халкъа поэт Миклай Казаков — Пачхаьалкхен преме лауреат ва. Музыкальни культура толамна дегIаухаш хилара хьожаш хилар соахка оттальча композитора Эрик Сапаева «Акпатыр» яхача марийски къама опера.

Культуранеи искусствaнеи хьинаре пропаганда ю Шкетана цIерах йолча Марийски пачхаьалкхен театро, республикански драматически эрсий театро, Марийски пачхаьалкхен филармоне, халкъа творчества ЦIено, халкъа кхаь театро.

БIаргий, къамаргий лазараш, туберкулез дукхача наха хулаш хилар, кIигаш дувлаш хилар хьалха мари халкъа уйзара доакъаза яр. ХIаьта фу дергдар, нагахьа санна революци хилалехьа тха мехка медицински гIулакх деш еррига а 160 меиги 14 лори вола кхойтта вемски больница мара хиина ца хилча. ХIаьта хIанз халкъа унахцIено лораеш 900-нел тIех лораши виъ эзар юкъера медицински болхлой ва. Цар йоакко еш хилар бахьан долаш хIанз дизза дIадаьхад кхерамера лазараш, республике бIаьннел тIех больницаши диспансераши, кхиъ санатории салоIа цIаи да.

Боккъо йоацаши кхетам боацаши хилар дар марийски кхалсага дакъа. Шовзткъе итталгa цаI шера лацар а эр дем дешен хвиш. ХIанз аккха педагогашта юкъе а—уж тханнига бархI эзарнел дукхагIа ба — диъ даькъах кхо дакъа кхалнах ба, хIаьта Марийски педагогически институте болх беш доценташи Iилмай кандидаташи Тамара Анатеева, Ираида Исаева, кхыбараш ба.

Тха столица — Йошкар-Ола — хIанзарча ханара тоежна гороа я, шера улицаши а скверашш а йолаш. Из хоьзеш да Пачхаьалкхен театра, республикански библиотека, педагогически хьунтехнически институтий боккъала а башхо цIенош, дукха этажаш йолча пхи балача цIеной кварталаш, цар кварталашка чуйилла тал а тIехьа. Машинаькъа пен фецарча наькъашкеи беррига мехкаца вовзаена я Йошкар-Ола.

Тха толамаш — талхаргдоаца социалистически къамий доттагIали цар цхьана гIулакхаш лeладеш хилари бахьан долаш, СССР цхьаттарра боккъонаш йолча халкъий дезала юкъерча йоккхагIча веший сийле йолча сийлахь-доккхачa эрсий халкъа оагIонгахьара доккха новкъостал хилар бахьан долаш хьаьхнинар да. ХIаьта Даьхена кхерам тIабеча, эрсашта, украинцашта, белоруссашта, кхыча халкъашта улув а баьнна, Октябре даьла толамаш лорадеш марийцаш а хилар. Сийлахь-боккхача Дай-мехка тIема фронташка турпалера денал долаш хиларах шовзткъаь пхиъ сагах Советски Союза Турпала цIераш техкай.

Укх денощка шерра аржаш латт КПСС ХХIII съезда сийна йола социалистически ялъ. ХIара коллективо гIерт къахьегама толамашца парте съезда накъаяха. Шийн республика шовзткъаь пхиъ шу дизар белгал а деш, Марийски АССР къахьегамхой кхы а чIоагIа кхеталургба КПСС ленински Центральни Комитетаи Советски правительствaнеи гонахьа, цар шоай деррига низаш а творчески хьинар а оарцагIдоаккхаргда КПСС ЦК мартовски сентябрьски Пленумий исторически решенеш кхоачашъяра, вай мехка коммунизм хьалъяра гIулакхна.

(АПН).

ВIАШАГIДАЛА ЙИШ ЙОАЦА ГIУЛАКХ

Боккхем дукха довкъош долаш боахам ба Грозненски района 1 Мая цIерахча колхоза бар. 21 эзар гектар лаьтта да цун доалахьа, царех 8050 гектар оаха кхаш а долаш. Кхо эзар бежан, 6.5 эзар устагIа, 60 эзар соагIа кха тIара оалхазар да колхозе. Цу дерригане дукха пайда бу колхоза. Иштта 1963—1964 шерашка 1,8 миллион сом пайда хилар колхозе, хIаьта укх шера, йоах юрта боахама артела председатела Вьючный Василий Степановича, шн миллионал соагIа сома пайда хиннаб тха боахама.

ХIара шера кхоачашду коллективо тIаийца социалистически декхараш а. Иштта кхоачашъяьй укхаза пачхаьалкхенга ялат,. бьаьла дааараш, сомаш, дулх дохкара плаи. Дика лел пачхаьалкхенна шура дIаяллара гIулакх а.

Из дерригаа колхоза къахьегача шн эзар сага доацча кулгаша ду. Шофер волча Богатырев Константина 50 шу даьннад. Бера дика деза колхозе болх беш, цхьаккха тайпа балхах ца кьахкаш хьавоагIа из. Безаме хоза кулг кхеташ бу цо ший болх. Мукъ дIа-хьа ихахьара ладаи дахм тIехьхоачашъю Константина.

Тиъо шу да Зверева Анфисас доарналла болх бу. даны хьалха латташ хьа а йоагIа, хIаьта укх шера хIара беттача Iаттагара шура яккхара шера план хIанзле тIехьхоачашъяьй цо. Иштта хьинаре къахьегаш я Перезолова Мария а. Планах хIара беттача Iаттагара 2000 килограмм яккха езача 2411 килограмм шура яьккхай Марияс.

Дика вIаштIехьбаьккхаб ший бригадера болх бригадира Кубцов Петра, хIаьта хIанз Нохч-ГIалгIай АССР заслуженни механизатор аьна сийлен цIи а снилй цунна.

Массаволчоа дукха веза Кузнецов Прокофий тIехдика слесарь ва, хIаьта Сухоруков Георгий хьалха латта комбайнер ва. Котамаш лелаеча Анна Степановнас хIанзле хIара яххача котама тIехьара 123 фуъ гулдаьд.

Аьа деза, хьийгача къих доагIар наха колхозо юха ца оазш хийцца дIакхойчийталгeн, хIаьта цун правленей, партийния профсоюзни организацешен колхозхоашта дика сагIарaш цар бытан йоагIа йоакхо елгeн. Духхьал укх шера кIанзле авансах колхозхошта трудоденоех дIакхачийтад 80 кепиг ахча, шиъ килограмм ялат, 300 грамм бьаьладаараш, 20 грамм даьтта, иштта кхы а. Станице дагIача 1200 цIенах 700 цIагIа газ йиллай. Иштта газ чуйилла я тракторни бригадай шиъ помещени, кхоъ МТФ, мастерской, гараж, склад, 240 бера лаьрхIа йола берий комбинат, дорий участок. Кхо бIаь соагIа цIагIа телевизораш латт. Колхозхоашта долча гIулакха кIира кхоза бали лотаю. Сельмагeи цун шиш филиалеи массахана долаш да эшаш дола промышленни яхачаи товараш. Мож яша, юрта тасса, кога гIирси баркъеи тега дезачун гIулакха кийча я станицерча наха гIулакхаш деча ателье коллектива.

Дукха йоакхо ю колхоза правлене колхозхоша культурно салаIара. Цу гIулакха йолаш я парк, стадион, шиъ зал йола культури ЦIа.

Нов. Вартанова кулгалдеш агитбригада я культура ЦIагIа. Духхьал укх шера фермашка, кхашка дIа а ухаш художественни самодеятельноста концерташ а увттадеш 49 лекци йийшай цо колхозхошта. ХIаьта 15 октябре КПСС ЦК сентябрьски Пленума материалех лаьца хаттарийн жопийн сайре дIайихьар укхаза. Самодеятельносте дакъа лоац юртарча 120 саго.

Колхоза партийни организаце (секретарь нов. Заречный) специалистех, гIулакхерча наьах, колхозоех дика лекционни группа вIашагIъеллай. Царна юкъе ба колхозхоашта юкъе кхетама болх бу ин. Ковтун, Шагаев, Сосунов, иштта кхыбараш.

Белгалдаккха деза колхоза партийни организацена шн бIаь соагIа саг тайп-тайпарIа дешара юкъе оза карагIдалар. Шоазткъе итт колхозхо сайрийнарча юкъерча школе деша вагIа.

Сычева Людмила заведующи йолча колхоза библиотеке тайп-тайпарча литература вурийтта эзар книжка да. 1096 саго деш уж. Кхашка колхозхоашта гIулакх деш йиъ передвижка я библиотеке.

Юххера а белгалдаккха деза 1-ча Мая цIерахча колхоза коллектив барт болаш, цхьоагIа къахьегаш хилар а, колхозхой бIаьхий хилар а. Цхьабакъда, кхоачам бонараш-м да, уж дIадахара лаьрхIа къовсам лоаттабеш я колхоза правлени а партийни профсоюзни организацеш а.

КПСС ЦК мартовски сентябрьски Пленуми решенеша дегаш а айдаь Октябра 48-шу дуаача денцеи Советски Союза Коммунистически парте хургйолча XXIII съездаи дика толамаш а доахаш наькъа болх юрта боахама артела колхозхой.

С. ЧУХАРЕНКО,

производственни балхаш аллаи облсовпрофа отдела заведующи.

ЛЕНИНГРАД. «Электросила» яхача объединене головной заводе массе оагIорахьара тохнамаш даьхнад 500 эзар киловатт низ болча йоккхача турбогенератора. Генератора дега тохкам бир кердача дукха ха йоацаш турбокорпусе болх бе йолаеннача разгонно-балансировочни устройства тIа. Ший тайпарча стендо йиш хулийт «эциа-мел эцаш» йола роторан минута 3600—4200 го боаккхийташ кхестае, хIаьта из 20 процент дукхагIа ба цар эксплуатационни режимел. Ерригa а механизировании йолча устройства торо лу тохнамийн балансировкаи эгара бехктоккамегIа йола процессаш шоаза дукхагIа сихъе. Стенда дукхагIа йола механизмаш кийчъяьй РСФСР заслуженния изобретатела Устименко Иван Львовича.

Сурта тIа: турбогенератора ротор тохкамаш даь яьиначул тIехьагIа балансировочни устройства тоннела чу. Пульта аьтта оагIорахьа — И. Л. Устименко.

И. Баранова сурт.
ТАСС фотохроника.

ПЛАН кхоачашъяьй

Октябра цIей сийна йоаржаьча социалистически яхье дика толамаш даьхад Ачхой-Мартана района «Лермонтовский» совхоза кхаш леладераша.

Гураьа дув ялаташ дIадеэв план толамца кхоачашъяьй совхоза механизатораша. Агротехнико дIадеххача тайпара 25—27 сантиметр кIоаргал долаш тIехьа мякха а боаккхаш кийчъаьча 2850 гектара тIа дIадийнад гураьа дув ялаташ.

Ялаташ дIадуича лакхара хьокхамаш гойтар механизатераша. Лоацачу ханеи лаьттах дола фу кIоаргал 7—8 сантиметр йолаш ший деи нормаш тIехкхоачашйора механизатора звеньевойя Батаев Версас. Ший агрегатаца дийнахьа 60 гектара тIа дIадуира цо ялат.

Ялат дIадерна цхьона аьб ахар а диццалийтаи механизатораша. Планах 3200 гектар аза езача хIанзале 2200 гектар аьхай. ЦаI дика деча ди тиллийтац кхаш леладераша. Царна дика хов хIана ца деш дика ди мел лоархIамe да кхашкара гуйрийнара балхаш сихденнама хана. Из дика кхета а деш оахам деча лакхара лоакхамаш гойт трактористa Эдисултанов Мусас.

А. ПЕРОВ.

Йистебоалаш латт

ХIанзале 1800 тонн коартолаш чуйийна а баьина пачхаьалкхенна дIаенна «Экажевский» совхоза Няьсар - Кертерча отделенерча коартолаш леладераш.

Отделене кхашка дIайийцача 250 гектар коартолех 213 чуийца аьхкай. Хьувкъам дика хинниаб. ХIанзле а лаьрхIача гуш да юкъера лаьрхIача хIара гектара тIара 90 центнер коартолий ярг хилар, планах 87 центнер яккха езача. Чуэцаиза юхейисача 35 гектарах йолча участко дикагIа хиний коартол. Цу тIара кхы а дукхагIа коартолаш яха дерхI отделене.

Отделене коартолаш кхельча механизировании звеноашта юкъе эгара лаккагIа бола хьувкъам Муцольгов Iалаудина звенос яхебаьб. Цун хIара гектара тIера 105—110 центнер коартолий йоал.

3 копалкен 1 гувиандерги я коартолаш оахкаш. Гаргтарча денашка ерригa коартолаш чуийна дотъя.

ХIанз кхьдола гуйран балхаш а чакхдовхаш боахк отделенера механизатораш.

Гураьа планах 400 гектар кIа дIадь дезаш дар. Из план сийлена кхоачашъяьй наьсархоша 23-ча октябре.

Ялат дIадуиш дола лаьтта дика кийчдаьл механизатораша: агротехника яххача тайпара кIоаргa а юкъе йоккъаш ца юташ а. ХIаьта дIадуиш дола кIа яйсача мугIара кхорагIа а урагI а дув, гектара боагIа фийг лаьттагIа а бол.

КIа дIадурча лаьрхIа тIакъомам беш ва отделене агроном волла нов. Тангиев Исрапал. Из ва хьахила безача хьувкъама жоп дала дезар а.

Дика лаьтта да лар кIа дIадийлар. Цудухьа укхаза укх гураьа планаа соагIа кIа дIаде лаьрхIад совхоза а отделене а кулгалхоша, специалисташа.

120 гектара вIа планал соагIа дIадийна бала боахк отделене механизатораш.

5 сеялких вIашагIъелла 2 агрегат я отделене ялат дIадуиш. Тракторист Мамсуров Iалихан даим укх гураьа ялат дIадуиш хиннаш. Хьинаре къахьег мо. Цуннах тарра боах дика беш хьабоагIа тIалгIай мехкарий — сеяльщикаш Камурзоева Сойн, Колоевгiар Хайжети Лебхани, Чахкиева Душа. Ялбъ аха а бицлуш бац Наьсар-Кертерча отделене.

У. АБАДИЕВ.

1966 шера чотах

Ермоловски коа тIара оалхазарш леладоча совхозо 16 октябрь хьатIаихачале пачхаьалкхенга шура йохкара шера план кхоачайяр. Плаи 950 тонн йолча 956 тонн шура енна пачхаьалкхенна совхоза хьайбаш леладераша.

Къаьстта дика толамаш даьхад укх шера совхоза II-тIча отделене шурий-товарни ферма хьайбаш леладераша. ХIара кхоабача Iаттагара 2300 килограмм шура яьккхай цар.

Совхоза хьайбаш леладераша юкъе аьржача социалистически яхье хьалхара моттиг аьккхар божа беттача Джамбулатова Нийбас. 9,5 бетта хIара Iаттагара 2600 килограмм шура яьккхай цо.

Парте XXIII-ча съезда сийна укх тIеххьарча квартале планал соагIа 150 килограмм шура пачхьалкхенна дIачуйла аьна дехьарaш тIаийцад совхозо. ХIанз иоаш тIаийца декхараш кхоачашде гIерташ хьинаре къахьег хьайбаш леладераша.

Я. ЦУЕВ.

Архангельски область. ГIулакхаш дика дел Конышски хьунпромхоза Мелентьевски хьунпункте. Цун коллектив гIарсашко йоахаш хьун 800 эзар кубометр хьоагIа лекха дIа а елла, хIанзле кхоачашъяьй вор1I шера задани. Цу чакхдаллехьа кхы а 60 эзар кубометрал кIезигагIа йоацаш хьу кийчбергьа аьна дош деннад мелентьевцаша.

СУРТА ТIА: Мелентьевски хьунпункта лохехьарча складе хьу тIаоттадаш латт.

А. Овчинникова сурт.
ТАСС фотохроника.

ИСЛАМИ ХIАНЗАРА ЗАМЕИ

Л. Климович

3. ИСЛАМА ОБЩЕСТВЕННИ ИДЕАЛАШ

Дерригача дьиний хьехамаш дерана йоах аллха шоай дьин мара сага нийса вахара идеал яац. Из да ислам кхайкадераш ялар а. Миштай хIаьта цун идеал? Эрг-эрга да цу хаттара дола жопаш.

Берригача бусалбача наха кхоачашдаиза дардовца эгара хьалхара жон лу ислама дезача книжка тIа — КъорIа тIа. Цу книжка дукхагIа лела даккъа-яв а даьд, цуна редактировани а яьй Iарбий классови (юххьанцара феодальни) общество хьахиначa хана. Из общество идеальни я аьина, дIа а кхайкаьяй КъорIа. «Дьнах тешараш! — йоах КъорIа тIа, — мутIаьа хила АллахIа, мутIаьа хила цо везаь вайтачоа а шоаех доал бе доаллараша а» (4, 62).

Ислам хьахиначa хана Аравелаьш боххашийбель хиннаб. ХIаьта лаьш лелабелга КъорIа кога а даьд. Цо дIакхайкадаьд общественни бокъонаш цхьатарра ца хилар, классови Iазап, доал дала ше оттадаь хилар. «Оаха, — йоах КъорIа тIа дaьла цIерах, — дIа-са тел Укх доакъош долча вахаре вахара отараш, цаIаш вокхарел тIехбоах, цаIаш шоай лоIаме а боалаш... вокхар хара болча тайпара» (43, 31).

КъорIа хьал доацараша хьалхадоах уж бIаьхийчар доалахьейка тIаккхувда йиш йоацилга: «Цхьаболча дезалаша оаха (АллахIа) телача рузкъашта хьй бIарган тIа ма леххалахь...» (20, 131).

Ислам яхилга Iарбий моттала мутIахьа хилар яхилга да. Вай хьалхагIа дуица ма дийцадий из дош ислама юххьанцарча юкъагIа Ясрибе (хIанзарча Маддана), цул тIехьагIа Макка, Малхбузехьен Араве шоай Iаьдал оттадаьча цун оагIонгахьарчар политико дIадехар чулоацаш хинна хилар. Цудухьа КъорIа тIа а, цкъа аьина ца Iеш, йоах: «далла хьалхашка цIена хилар — мутIахьа хуьла да» (3, 17). ХIаьта из мутIахьа хилар о раьза хилар тIаийцарех муслимаш, бусалбаш, вешта аьлча, мутIахьбараш, раьза бараш аьле оал.

Дьна белгалонна нах вIашагIа а бетташ, ислама дIалхацар цун оагIонгахьарчарна юкъера социальни вIашдухьалнаш. «Дьнах тешараш вежарий ма бий. Шоай шаккхе а воша вIаший тоа а ве, АллахIах кхера а кхера, — къахетам бе мег шох» (49, 10) яха КъорIа дешаш антагонистически классови общество шоай лоархIамга диллача «Шоай моастагIий безалаш... Шоашта сардамаш доахараш лоийцаш дахьналаш» яхаш долча евангельски тIахьехам санна да. ХIаьта бахьан доацаш даш кхьметтел ислам ше а шоай доалахьа лаьш бараш, феодалашта, купецашта цхьа дьи къечарна, берригача тоIабаь боахкараша кхы дьи хилар а. ХьалхарбIараш аллха аллахIаш цо везаь вайтачови мара мутIахьа хила безаш бац, шоллагIбараш — аллахIа а, везаь вайтачоа а, хIаьта цул соагIа «Iаьдал шоай бе доаллараша» а хила беза мутIахьа.

Бусалба дьи кхайкабераша вай денашка, КъорIаш Суннаси йоах а яхаш, ислама дуьц, «лоаттам вIашгарбуъ» пахан пачхаьалкхенаштеи хьалхашка «кхоалагIа никъ» хьабелла цхьа ниа ба из, яхаш. «Социализм» яха дош арадаллехьа дукха а хьалхагIа Мухьмад-пайхамар а «бакъволa» хьалхара виъ хьалиф а волча хана исламо социальни боахамаш, къел, сага саг Iазапе лоаттавар доацача общества хьокхам беннаб наха яхаш дуьц.

Из зама мел «сирале» хиннай ве йиш а кхы деце виъ хьалифах хьалхара цхьа Абу-Бакар (632—634 шш. доал деш хиннав) мара ший цамогарах венна ца хиларах а. АргI-аргIагIа 634—661 шерашка доал деш хинна юхенна кхоъ — Iумар, Iусмаи, Iаьла боабаьб царна моастагIаза долча политически группай ийкалагIа. Цу берригача хьалифаша доал деш хинна ха йоккхий къизалаш чIоагIа цIий Iенаделгеи хиларца белгахьдьынай.

Кхьеметтал хьалифаш хестабеча бусалбача преданега а къайладохьалаш кахага хинна хала хьал. Ер да масала. Хьалиф Iумар тIехьаьша чIоагIа хестанеш долча, XI бIаьшеренашкарча везира (министра) Низам аль Мулька яздаьд яхача «Сиасет-намэ» — «Доал дарах долча книжка» тIа дуьцаш да укх тайпара хIама. Цхьа кхалсаг хиннай йохаьча гIишлоина юхе бус бийзача цIер тIа аьниг кха а эала, из кхехкадеш ягIаш, цуина юххе тхьайса иллад эIамига шн бер. Цо аьхад: «Везача лала са къа дохийтаадa Iумарах, цо виззалца юъ, хIаьта тхога моцал я». Вийсача бIарг лакха араваьнна лийиначa хьалифа Iумара, цу кхалсага тIа а ваза, хьаттад: «Фу кхехкаеш йоала хьо укх ара ер ах бийса лаьнгача хана?» Цо жоп деннад: «Со — къе кхалсаг я. Маццане е Iо моттиг а яц са е хIама ша рузкъа а дац сога. Моацала делхача сай шин бера гIараш-еш хиларах аха а хийтта, сайга царна лала цхьаккхе а хIама ца хиларах еннй со укх ара... ХIаьта уж, хIама ла дог а етте, моцала делха массаза долалу ер аьниг кхоолл аз. Со цкъа хIама кхехнaе йоала а жетте, цуига сатувссашехь а тхьовс уж».

Цу «Сиасет-намэ» тIара ходала йиш йолаш махиллара, цу тайпара дола сурт дага доацаш нийсденна хIама хиннадац. Иштта цу книжка тIа дуьц цхьа Iарбий тайпа суннитски исламе лоархIаш хинна хьалиф Iумар ибн-Iабдал Iазис (717—719 шш. доал деш хиннар) волча а даха, укх тайпара летгъа хилар: «Ва, дьи лелабераштa тIавилла вайтар! Ер моцал йолча хана тхоай дегI а цIий а диад оаха, кхача ца хиларах гIел а деннад тхо, тIера цIока Iажагl а деннад тха. Тхона эшацдар да хьа бейт аль-мале», вешта аьлча, казначействе.

Халлъ меца а къо а хиннад, хIаьта хьалифашка фьагаша дувацал дукха рузкъаш хиннад. Аллха лаьттанна тIера йоахача ясакхах (харадж) 775—776 шера 411 миллион дирхем ахча кхьчад багдадски хьалифа кхнага, цул соагIа натурах тIаяхар ца лаьрхIача а. Хьалифа ХIарун ар-Рашида бюджет аллха ахчан даькъе 630 миллион дирхемал тIехьъьинай. Ясакх тIайисарашкара дIайоахача хана царна етташ, таIазараш деш хиннад, цар кертошта кIеджйоаха даьтта тIаIенадеш хиннад, уж лабахтенашка чубеккаш хиннаб.

Сага сих йола ясакх (джиза) текхача ахархой фоартамаш тIа «даша мухьараш деш» хиннад. Натуральни ясакха меттел аьш ухийташ хиннаб хьалифашта.

Ислам дIадаьржача мехкий истори бIаьш шеренашка ахархойи ремесленникаши гIуттарш хиларах диза долга хозахета дац. Цар уйлаш хьагу бусалбай историех а, масала, укх тайпарча хьадисах: «Фу дергда Iа, дом санна эмир а хилча, йоашаенна бора санна судахо а хилча, дорха Iеха пхьу санна кунец а хилча, хIаьта цхьаннахьа а кIалхарбалга ца корийоагIа. Iула юкъера кхерабенна устагIа санна царна юкъе ды лелабер а хилча? Фу хьа хургда доман, берзан, пхьаран юкъерча устагIага?».

Къаьгга кхетадеш ма дий тоIабаь бальхарий идеал тоIабаь боахкабаьрий идеалица цхьана нийслуш хинна ца хилар, ужаш а вожаш а бусалба нах хиннабале а. ТоIабаь бальхараша бIаргагуш хиннад КъорIа лардла тIа дола законодательства — шариIат а суд а — шоаш тоIаберий оагIонгахьа хилар. Цудухьа юкъерча бIаьшеренашка а тIехьа шоаш тоIабераштa духьал гIутташ хиппача наха цуица цхьан хана кхоачашде тугаш хиннадац официальни бусалбача дьинa культо дIадехараш.

Цу хьокъехьа къаьстта чIоагIа шийна уйла тIаьраеш да дукха хьалха тIехьа доацаш 1000-ча шера иштта яздаьча Iарбий литератора Ахьмад ибн-Мухьаммед аль-Ифрике (аль-Мутайлика) мукIарал: «Аз далла намаз м дергдац со къо мел волча хана. ТIаьк аьиnа йиза подвалаш йолча шайха... тIема хьакима дит пай ламалаш». ХIаьта аз сендухьа де деза ламаз? Со нна яховчаш ва? Са дворец, говрaш, башха-дика тIабунха гIирс, доше тIехкар ла? Сай цьаькха а лаьттан чIетилг йоацача хана аз ламаз дарах дуккхьала хIилли лелаьга хургдар. А, аз из оазил ютаргья, сона дика хов сай гIулакх, хIаьта берригa со бехке вераш — Iовдаль е вгIабаь нах а ба».

Из дешача ханe дагаланза Iе йиш яц йоккхагIа йола лаьттай доалахьенаш яраштa юкъе бусалбача дьин организацеш — маьждигаш, мазараш, кьужаренаш хинна хилар. Дьна хьехамаш дерий привилегированни хьал белгалдаьккхад бусалбача культа дьна хьехамаш деча сегъ цIера а — «молла» яхача дешо а. Из дош хьадоагIа Iарбий «мауля», «маулан» яхача дешатара, вешта аьлча, «низ кхоачар», «тха аьла» яхача дешагара.

АллахIах тешаш хилар хьалифий Iаьдал сийлахьа лакха хилийтара гIулакх деш хиннад. Дьна хьехамаш дераша дIакхайкадаьд пачхьалкхенна вертелаттар аллахI хилар, хIаьта хьалиф — аллахIен Мухьмад-пайхамарен заместитель хилар. Цу тайпарча хьехамо бIаьш шеренашка хьалифий Iаьдал, 1924 шера Турце тIера дIаваьккхача царех тIеххьарчудар а тIехьа сий а деш хьалкхаьбад. Иштача тайпара исламо хьалккхаьбал кхьча феодалий — султаний, аьлий, эмирий Iаьдал а. Кхьеметтел Мухьмад-пайхамара аьниа лола яхаш да ер а: «Султан лаьттара даьла IиндаргIа я, хIаьта хьаштдолла кIалвисар цунга кIалхарвакханйта а йода». Е: «КъорIа юкъаралца узначул дукхагIа нах Султана юкъаралца юхауз дола».

Ислама эгара къахьегIарча замалахьарча соцамех цаI овлаший, КъорIа бувоча «даьла доттагIий» (10, 63) культ я. Царех ба дуккха а бола элчаши пайхамараши, исторически а мифически а нах, царна юкъе политически Iаьдал караденнараш, масала, библейски пачхьалаш Соломон (Сулейма) Давид (Давуд) Мухьмад-пайхамар а волаш. Бусалбача овлаяий мугIарехьа лаьрхIаб иштта дукха а хьалифаш, шийтта шиитски имам, ислам дIадаьржача мехкашка доал деш хинна дукха а кхы нах. Овлаий культага гIолла даьлагара долаш тардаьд эксплуататорий Iаьдал, цун къиза порядкаш.

Ханаши шахаши безбар дукха пайда ийбаьб сурташ дехкарах а, бусалбача авторашa дийнача сага сурташ дехкилга дуккхаза дийхва доллашехь а! Цу тIа а, гуччахьа керастача дьи вливии а йолаш, ислама чухьа сий деш болча феодалий сурташ дийхкад, «даьлагара йола» сердала IиндаргIа керта гонахьа а хулийташ. Цу тайпара сурташ даьхад къизача Тимура (Тамерлана, 1336—1405 шш.). хIаьта цун политика, К. Маркса яздаьча тайпара, «заараш цхьана кхалнах бераш, маIа нах Iазапе уттабелга, боардаш боабелга, хIалакбелга, иштта гIулакхаца **массанахьа а ужаарна** уттаелга чулоацам болаш хиннай». Цкъа ше горд дIалаьцача Тимура аьннад, дийна воллашехь а виъ эзар саг лаьттах волла. аьнна Ше дIалаьцача цхьаккха городе приказ деннад цо, цига баьхача наьха кхойиткъе итт эзар корта а баьккхе, царех гIала йойла шийна, аьнна.

Ислама берригача исторе, нагахьа санна, мадарра аьлча, тешал ду из ды, Малхбузехьен мехкашка кераста ды а санна. Малхбоалехьа феодальни строя «эгара лаккагIара обобщенни санкциш» хинна хилар. Цудухьа моллагIча тайпара а феодалашта дукха-дIбуллардах ислама духьалбуллар дийрхIар.

XI бIаьшерерча «Кабус-нама» яхача бусалбача дьина жайна тIа даьла хьакъехьа деш вай: «Цо юкъарчалий бахьанаш кхеллах цаI доала тIалатташи вож доала кIалатташи, цаI дуаши вож дхоабаши хилийтар дуьха а, хIаьта цу шин дукха хилaро везагIа а йоккхагIа а хиина вода даьла цаI волга баиъ а ду» (!). ХIаьта дIахо а: «Цкъа Iайха лай ва со аьнидале, доала гIабаш доахкоп хила веза. Цкъа Iайха из аьла ва аьннадале, аьлано яхар деш хила веза... МутIахьа вонца лай ва хидалахь, хIама аьлча, мутIахьа воацa лай аьла хила гIерташ хул, хIаьта аьла хила гIерта лай кастта хIалак а хургва.

Лай къамарг хоадо йоагIа.

Нагахьа санна из Iаьдалга кхача гIерте».

Цу тайпара йола хIама балъдара уйлаш бусалбача дьина литература тIа дIаяхача къаьнарча заманна нара хьехамаш яц.

Болхлойи ахархойи мукъабалара къовсаме пачхьа Iаьдала духьала гIайттача эрсий хьалкарча революцие шерашка кхьеметтел бусалбача дьина символа положенеш а пачхьа охранки дагара йоашхар моллаша.

Танха могаргдоаца бегареш етташи нах саттала бовхаш хилар бахьан долаш башкираши татараши гIуьтташ хилара жоп а луш, 1836 шера Уферча духовни собране муфте Iаьбдалсаьлам Абдурахимова дIакхайкаьй «духовно - дьна наставлени». Цу тIа цо бехке дора моллагIча тайпара дале а раьза ца хилар, хIаьта «цу императора везала пайда баргбола гIулакхаш де» бусалба нах тIа а хьехар. Шийгарча округерча берригача бусалбача дьна хьехамаш дерашта муфте тIалуллар, «моллагIа а бусалба саг аьна кхела раьза хила везаш хиларах, АллахIа ухийта доакъазалаш цо, са а детташ, ла езилгахи АллахIа шийна ухийта дерригa дикаш а вахарцара безам в бахьан долаш из цунна хоастам беш хила везилгахи ламазе ухараш дIакхетабелга, цунна дукхьала а долаш лу гIулакхаш Iалаьмате доккхийча къиноех лархIар, цар даьла эгIазли Iазаш хулийташ хилар дага а яхобаш».

Пайха шо-шоай доалахьеш отношенеш йолча деазол дехьа хIанз а тIехьа цу тайпара дьна хьехамаш ду моллаша. Цунах лаьца 1961 шера, къайле а йоацаш, духхьала хьадийцад ирански эскара инйр хинначa Джелал Мортазаве: «Бедиякашка йоах: оаш сидетта деза — иштта аьннад дала; нагахьа санна дала шоаша дуккхагIа дала леза, аьнна, хийттадаларе, цо лургдар, хIаьта цо луш деце иштта хила а дела; цулухьа къежатдийнахьа ялемала гIортдн шо. Цо миллионаш болча пайха сахкетам телхабу: уж тешабу шоашка маьхка чIетилг хила ца эзилгах, меца лела безилгах, моцала бон безилгах.

Капиталистически отношенеш дегIа ме уха а буржуазни парламентариам хьа ме хула а ислама идеологашта юкъе гучабувла болалу монархически стройна хоштика еш бола нах.

Цар ислам ше малaрра дуццаргхилара хьежа дезаш доацилга-м бакъла. Цхьабакъда, шоай ды кердабакхха, из хьахулаш йоагIача къамий буржуале хьаштацца дIатарбе гIертаро цкъаза ислам цхьа ший тайпара арахьара тIахьежаш дувча уттабаьб, кхьеметтел из кхьча дьиний хьехамаца дуста а дусташ, вешта аьлча, из ды исторически хьахнина хIама махиллара дувча уттабаьб. «Щенча», вешта аьлча, кердадаьккхача исламаца тарлуш доацачох кхьча дьиnашкара, къаьстта я католицизмагара дIанийдаьр е тардаьр дийрхIад. Боккъалдар аьлча, дукха да цхьатарарча исторически хьалашка, цхьание воккхаигара дIайица хьама а доацаш, хIахинна.

Бусалбача наха, ладаьа вовзаш волча бусалбача дьна реформатора, сирнеца аль-Вазакибе, «хьанийцай папски нунциатура а тIехьа, укх дунен тIа сийлахь-боккхийчарна хьалхашка сужне ахарга а дIаккховчаш деккха сий деш хилар а тIехьа, хьалхагa диллача вошкагIволча аьнар деш, цун кара куллилга а тIехьа папски пачхьала институт; цар шоашта хьанийцай хIара мехка патриархий, кардиналий, Iазап лайнарий, епископий иерархех тарра йола иерархи; шоай тамашаш а тIехьа болча овлашта тара диестаб; шоай дукха санна хилар а тIехьа болча миссионерашта - проповедникашта, монашески орденашта, цу ордений кертерчарна тара хийтаб. Пайхамар ваь ди деззелга хьанийцах Iиса-пайхамар ваь ди дездаргва; из цIей деззар — керастай цIей дездаргва; байрамаш айелга — жIарган айдаргва: цIерош (пайхамара, хьалхарча виъ хьалифа. — Л. К.) а АллахIага кхайкар а тIаьдаь дола улгаш хьалъухкилга — иконашкарей статуяшкарех; даьла дукхьа сужне ухилга—иделашта сужне ахара одамалгара; католически дьна гIулакхаш дераш Евангели дашха дехкарах тарра цар дийхкад КъорIа тIа яздаьчул дукх тIа будлита...»

Феодальни бIаргIалаш дIаьдахча буржуазен лайнадах ший эксплуататорски чулоацама духьала доацачох хила. Цудухьа цун идеологаша а хьехаьяд ислама, цун догматийн хьехамеи керттера положенеш, моллагIа бусалбача дьна хьехамаш дерий организаце культех формийи дошех лаьца мара а ца дуацаш.

Ислама хьехама диллача, берригa лах ды бараш ды боамараш хинна бекъалуш ба, дерригa мехкаш хьабнале ислама мехкаши хьарама тIема, вешта аьлча, бусалба доала мехкаши хинна декъалуш да. Наьха мехкаш дIалувзар дукха хьалифашен султанашен деш хиннача тIемаех сийлахьара тIемаш да лаьхал дьнах тешарашка, из хьехам ларда а луцаш.

Кхьча дьинехьарчарна моастагIал хилар, нах гоама хилар — иштта я КъорIа тIарча идеалех цаI. Цунга диллача дьинах тешарий доттагIал хила йиш яц ды боацараш (3,27). ХIаьта кхьеметтел, «тура стих» яхачун тIа диллара: «ХIаьта их диллинза бараш шоех кхийтача, тур тоха фоартах; хIаьта оашош доккха таIазараш дича, буззамаш чIоагIде (47,4). Цу хьехамах уттаьй дIахача къаьнарча заманахьара, эргэргача дьинех болча наха пхьана я а, е мала а, е кхы моллагI дола гIулакх де а йиш йоаца культаш. Цхьабакъда, цунах хIаьа а тIехьа пайда ийбу халкъашта юкъе моастагIах гIеттадара, уж дIашагIкъестадара.

Цу хьехамца хуваеланна да тIайоагIача хана ислам ерригача кхьча культех йотдала дезаш дола яха бусалбача наха хетар а. Юкъерча бIаьшеренашка дегIадоаладаь из хетар тIехьагIа паниcламизма—дьна политически теченеш чIоагIде даьннад; цу панисламизма оагIонгахьарчар кхайкаду берригa бусалба нах пачхьалкхе а шъ вIашагIтохалаа барт ца хилар. Панисламизмах йоалхача дьинга хьежа нах «цоIаш» хилийтара идеяс хьехийтана эргъцар Малхбоалехьси халкъаш къамеш а классови а сакхетам дегIахара процесс.

Дале, ислама хьажхоабаш йола общественни строй — из ниIсо йоацеш эксплуатацеи строй я; бокъонца йолча гуманизмаца, моллагIча а дьинах бар аьна башха доацаш, наьха халкъаши вIаши вовкъостий хилара, сий деш хилара, доттагIал а йошал а долаш хилара ларда тIа шоайла гIулакхаш леладарна цхьанхе а юкъара хIама дац ислама идеалашка.

ТIехьашкахьа, хинна дIадахачунгахьа юха а хьежаш, общественни идеал лехилга — ше а кхыбараш а Iехабелга да. ЧIоагIа дика аьннад вовзаш волча египетски публициста Касим Амина «Керда кхалсаг» яхача книжка тIа: «ДIаяхача заманех малагIа хиннай», «саг дикала хьахъехьа тоавенна хилара хьокхаме» я, аьнна, цIи лехха йиш а йолаш, кхоачамбоараш ца доахкаш? Саг дикала хьакъехьа тоавенна хилар дIаяххача хана чухьа леха дезаш дац».

(№ 9 йолча «Iилман дьна» яхача журнала тIара).

1. «Фу ду ба ислам» аьлла йолча 1-ча статьяга 12 августа арадаьллачу № 96 йолчу «Ислами хIанзара замеи» кхача 2-ча статья 18 октябре арадаьллачу № 126 йолчу «Сердало» тIа хьажа.

Пропагандисташта-атеисташта долча новкъостала

Сона лаьа вайн литература сиксаш дикахилар а везаш а — боккхачу шовкъ йолуш бесса хьажжа кизга хила дезар вайн альманах «Лоаман Iуйре».

— Кизга-м хила дезар ц,, баккъалла нийса ду. Беккхий дуьхьал нийсо дохкуш хила дезар дуьхьалхой а доллаш, дикадари водари къастаран дика, толамашца хьахьокхуш дола кизга.

Дуьцуш хезар.

ДОШО ГАЛА

Альманаха шолгIа номер хьоллашу Яндиев Жамалдин стихаша. Цхьа поэт куьгсо хьаьл ало а, художественни кIоарга дийцуча цхьатарра яц ук стихаш. Цхьаерраш, Яндиева дикагIа йола стихаш яцна, кIоарга чулоацам болаш, экспрессия хала долаш, дешашкахьа уйла а тхов а, хIаьта вокхаш чулоацамаш ясбла я, шарра Iо ца ешалуш а. Дешашкара акхь кертда кIама гуча ца доаладаьд, ялакъалца хьахьахIоттадерг дег а а. Массера дика хьэко бокъонца долда деза сийна хо ало бола болуш ец со. ХIаьта а цаьнцо кIимо цхьана-из цу кхьачаьна: вахар цхьайолчо хьайкодар дуьх поэта бена хьа цуна, дошо гала санна, кIоарга даш, ирабоала образ, стих, баьмне, дага чу юкхо зкаргбой форма нораленгIай, — цо махо дикакач маьхе соагIат хургдола стихотвореши кьенкола; тIаккха поэта хьамар а доацаш, ши-шегIа из «дошо гала» ца корайайн, — соагIат хургдоацаш хила хIоаш ца гена.

Иштта поэта «дошо гала» ларха бинш болаш я стихотворени «Ма яха сога...».

Ма яха сога укх лаьтта
Со векъа, гIийла хьоьшча ва,
Е цIагIа, эра со атта
Вахаш лийнарех ва.

Хало, оатто хьош хьачучулга ала бир болаш дац из. ИнкъагIа хургда цхьаьнаш:

Алал сога, фуб дуней мах,
Сиг баькъох тешаш ца хилча,
Сенна беза сигала малх,
Лаьтта буц йоалаш ца хилча.

Рифмаш эсала ала я |жа-ва», «ца хилча — ца хилча»], мыIан кIоарга долаш стихаш я поэта хьайкьерам. Баьдари сердамаш — ши кIама да, йоах поэта, вахар лоаттадар, дуне хоадар.

Цу тайпарча цхьайолча дешашца лаьцаллий Яндиева «Хьалха» яха стихотворени а:

Ков тIара нов тIа ювлаш
Къел лийнарий лоамашка,
Лоамарочун са Iувдаш
Бала лаьттаб дегашка.

Дикдала йиш яц, йоах поэта, — хIаьта из дега къоабал а ду-кхIийна шок эттош нIарах чуьхьйала шийна дарз», цуо йисте Iийна мица йорза. Цу дешаша уйла айт вай дахе лолалуча хьоший, цар дегашка лаьттача бохий. Баьда, мелла йоацций хьалхаш доашка кхьио ало а, ца боацц, оаха Iазала дукхаьлетташ хьабехкхеб чулчунье царех донахал де а, цар халл де а, ун ларехе а бола. Ший бена санна, ший дега гаргаза, вай дай бахка дог дазача поэта тIаккьа кхи ший гуманистически уйлашта.

ЧоагIа хала хет цудукьа иштта кIоарга йолча стихашта кIал кепа текхо вешош стихаш ешаш. Масала, «ВаIхар дова» яха стихотворени.

Валар-м хьисапе дацар
Лаьттара вахар хоза дацаре,
Цхьа ца велча-м варгвацар
Дунен тIара безам бие воаларе.

Вахар дикагIа да, йоах поэта, валарел, ший безам болаш вахарех кхьаьстац сиг, «оахамала» из водо а, цудукьа вахар дукха дезаш («бIарг санна», «дег чура дезаш») вала воза. Вахарцара безам хоастоба дегахь поэта кхайкхо идеи тIоргIоллара лаьца а. Цу стихий массеп иш хургбар из идея прозица дIаяьлча а. Поэтически уйла поала моттаца кхайкхо оза. ХIаьта маца хьаьл стихаш! Стихаша мара дIайла йиш йоаца тIамо дIаялар дуьхьа хьаьо. Бакъонца йолча поэзе наха бIарга а ца гуш, дIахийцаьлча тIаккьагIа массане дика хета а ша йола вахара белгало, сага уйла, цуи дега-хетам, цуи бала, цуи дога гIоз кхайкхо. Яндиева ший а дикагIа йолча стихаша кхоачашду из декхар. Баьда, поэта сборника тIа яраьлча цхьайола стихаш массанена хоаш дола, буц сийна а, хий тIаьда да, Iой шийла хул, аьхка йIайха хул, яхараш санна дола чийса хIамош дуьцца стихаш. Фу хьаьгал, фу пайда цу наха, масала, «Хацара бараша» яхача стихотворене!

ЦIеккха хийкадан атта
Наьна лаьттара вахар
Дахьи цIийца хьийна лаьтта
Вайна-м массаь дийзадар.

КIезиг - дукха поэтически къеса уйла айташ бе «дахьи цIийца хьийна лаьтта» яха мугI, баьда, лаьттара вахар атта дац, аьнна йола уйла кхайкхоар дуьха аьхка из образ а дукха ларлIама боацаш, ший художествени мах боаш а.

Осмиев Хьамзата карагIдоал кIоарга маIан а безаме еаш а йола стихаш хаьа. Поэта творчества керттера белгало а ший зама кIоарга тахка гIерташ, вахаро къайлеш йоазар поаш из хилар. Ши хадер лерхIо уйла а еш, из нийса хилара бакъ хилари ший дега-потамаца дуьцта а дусташ, ший тхьамсарча накаца юкъарчаи доацам доча къамоаьлаштв гара зет Осмиева стихаш. Адамий вахара хьаьхьахьо шийна гучадаьнначох, шийна коредаьчох дагаяла поэт. Цудукьа цуи стихаш дукхагIаьраш дага тIаро къоабалаь хьетIа а яц поэзи озараш. Цхьабакъда, оаьканаьа кхоалагIа номер тIа нола тоха стихаш поэта творчества бокьамел лакагIа хьаьл а. Иштта-м царна юкъе а а дукхача наьна дега чу лаьта уйлаш кхайкхош йола стихаш. Масала, «Сагатду ба, аьлар дега: поэта дага сагатду, тIемa тIа байнача миллионаш хулча мехка къонгий «цIена цIий» шийна чукъ Iайнадаь. Иштта кIоарга маIан долаш а поэтически деша лоархIам, баьдонча, дег-цIенача доша лоархIам йуцаш бола «Эш хьо сона» яха стихотворени:

Хьогвелначоа малар санна,
Мецвенначоа даар санна,
Эш хьо сона,
БочабIар мо диза дош.

Баьда, фукха дала а, поэта дикагIа стихашца шебелуш ца уш стихаш. ДукхагIа йола стихаш кьерда образ, кхьабола деш вахара поэта, ший йиш йоллашехьа а, хьа ца хьеташ хьаьл а. Цудукьа стихашта юкъе нийсоу гIапгIай поэташа — къьоначар а, къоначар а — дукхаза шоай стихашта юкъе ккийла а цудукьа иш беза а бола образ. «Яша уллача наьна догIах батинг тьехпаш нанка лазаш доалла бор...» аьнна цхьаннахьа («Сагатду ба, аьлар дега»), «Наьна нанка бере санна...», аьнна вокхазахьа («Эш хьо сона»). Цу тайпара дукха хьакхьийга лоаьац «Оалхазаро гIаьнлаш санна, хIара сага ног-кулг санначаха образаш а. Гиттара эсала а «Сийнача форда тангIа санна» яха образ, хIаьта, «баьца оала лаьтта санна» яха образ кхеталуш ац: хоаш дац лаьтта де баьца оаллача эшар е баьца оала ба лаьттана эшар.

Цу номар тIа кепа техача Хамхоев Альмада стихотворене юкъе а а поэташа дукха йийца кIордаь образ — «Наьна дог ший бераца санна, са вахар хьоца нийна доца...».

Вай наьна дийцачо хьа ма хьоккхаро, поэзе чукъ а, вахар чукъ санна, хала де дошо гала лаха, къаштдала, хелегIа хила а могаш.

БIАЬСТАН ХОЗАЛ

Вай дуьцача «Лоаман Iуйре» шийна кийнаш тIа (2-гIаь 3-гIаьа номераш) дукха я тайп-тайпарча эпгори — дукхача гола долз йовзаш болчар а, хаде бола-бийна дуьцча ха йоацачар а — произведенеш. ХIаранех дуьца этача сое дIаьхургде вай къамаьл, цу тIа массанех дуьцца а доаац, альманаха литературин лостам хьахьокхаш, литература наьна хипар альманаца кхоачаш мишта ду кхетадайташ доль йоазонаш дийцача.

ЦIенача поэтически моттаца, ший дага патаечун кIоарга уйла ю, сахьаро хозал къоьта бIаргайла аьаь а Умаров Хадижата стихаш. Хьамел, миштад поэтесса дуьца бIаьстан ди:

Тина хколлар тIера кхесо
Баьццара кIувс лаьтта тесса,
Масса хIаман могт а баьста.
ПоагIа вайна хоза бIаьсти.
(«БIаьстан ди»).

Умарова Хадижат стихаш хьаьа йоазонна дукха хьа яц, цхьабакъда, цо хIахоьтехьа а хьаьлекхьад поэзе чукъ «дошо гала» ерааро поэт хьаьнох-кхоах хилар лоархIаме доагIа. Лахе вай доаладьараш санна гоаза хозан дешаш наредоагIа Умарова Хадижата ший хьамсара дола наьна лоаман хоастадо а, хIаьта цар дагабоахийта ший уйла дIахайхьа а («Къаьнаха лоамаш»).

Умарова Хадижата бIаьсти санна, дукха доза Арчанов Тухана Iа а, цул хьалха йоагIа гуйра а. Гуйра малла сагота ало а, Iа мелла бирса доло а, царна тIехьа мара агIоц дуне хоздол йола бIаьсти. Вешта аьнна, сагатодар, кIирчадар нохкьа дац, цо хозачунгга хоалавойш, тапа-бошу Iоешо беза, цох чакх а аьнна мара оаттоигa-гIоалнга кхача йиш цо йоагIа. Аьнча а, поэтага шийга лийга вай из:

Цхьаволчунна езац гуйра,
Делац цIайза бирса Iа,
Оалхазараш а из ца лоалуш.
Мехкаш хувцаш ух-их дIа.

Бакъда са дог-м нахха буххьош
Хьеж Iа дарга сатессаш,
ХIана аьлча цунна тIеххьа
ПоагIа бIаьсти эиза тессаш.

Халчьа лоархIаме долча дешашта тIаккуаш хилара, граждански темах уйла ера, дона ловкъостол ду къонача авторашта шоай творчески низьман урвоттада, шоай гоазза пайданегIа йолчо бесса гучевика, поэтически белех тIехьа бола шоай бакктоктам кIоаргагIа кхетаба. Иштта, гIапгIай хапнь дукха дозаш, цуи хаи бош, цунцарча ший йIоахоала мах бовзаш, цуи сийла дина кхетаь хьаьлаь а Плиев Моьхьмад-Сеида «Со пхьам» яха стихотворени.

Альманаха тIа (3-ча номаргара дапз) кепа датта доладьд Чахкиев Саида «Дешо бIоагIий» яха роман.

1944 шера цхьаьне хьаьтча лоIамаш гIапгIай шоай мехках бедар — дуьцаш, хIаьта цу тIа гIоппа нахха тIахтта Iазап, вай хьаман наьла доши-хьакхачан, вохан-хадол дуьцаш, лоацца аьлча, вай хьаьме бола а, цуи сийла оцашош да из роман. ХIаноахьа цу произведенех хIама аргдац вай: кепа теха мича хьинав из. Цхьабакъда, хьагучаь, саьярдамаь хила могаш-м да из:

«Нах юхаьхьавар шоай юртагаьа шоай мехкагахьа. Лоамаш, бIарга массазо гу дог дузаш дола лакха, кеза лоамаш хIоаз гуш доцар, моршаш хьайладаьва. Мустйнча санна ерааьльна лоттар бовлий, Iазой, кIарцхалий гаьнаш. Юрта кIалгIелла дода тIоахга хий сайса, йIоха доогIар. Оалхазарий ашараш ацар хозаш. АлхахIаьа а арадахкано отарашта чу доахаш доацоо дар гаьнора хозаш Iахаш. Наха моттацар шоаш иштта гIоатто а бар, лахнарг ма бай аьнна. «Бахьургдац из, — йоахар цар. — Юха чудоргда вай...».

Иштта, вай боккхагIа болча анекдоташта нийсса, шоаьта могачох, вай литература чукъ хьаьхьаргаш, вай хьаьма сийла лараш бола вай хьона литератураш а.

О. ЯНДЫРОВ.

МУЗЕЕ УКХ ДЕНОШКА

Iалаьмате дукха нах латт укх деношка вай республикерча краеведчески музее. Царна юкъе нийслу студенташ, производственно-технически училищера, школера, дешархой, лораш, хьехархой, болхлой, иштта кхыбараш. Вай республика истори а экономика а ха лов царна. Къаьстта тервам тIаьа Нохч-ГIалгIай мехка хиннача революце декъеха Граждански тIемахи лаьца дувцача экспозицеша.

Города школашкара баьхкача бокхагIа болча пионервожатешта Граждански тIемах кIоарга чулоацам бола лекци йийшар музея вокхагIоолча сотрудника Музаев Мухьмада. Цу замах хазаша дола исторически документаш дайзар ладийгIараашта. Цул тIехьагIа вай мехка хиннача Сийлахь-боккхача тIемах лаьца хиннача лекцега ладийгIар пионервожатеша.

Лекцеш йийша Йистеьлча советски разведчикаш немций тыло баьча балхах лаьца дийцар разведчицас Ксения Николаевна Абаловас.

Производственно - техническа училищера дешархоша вай республикера химии дегIахрах лаьцача лекцега ладийгIар.

Н. ЩЕРБАКОВ.

Якутски йоалаш я Якутски пачхьалкхен университета медицински факультетерча студентий художественни самодеятельность. Цу коллективо ший я творчески юхь— сайренашка тохаме гойт цар халхьа халхараш.

Суьрта тIа: чарахьа халхар доаш ба студенташ.

В. Тоторинов сурт.
ТАСС фотохроника.

Клубе сакъердаме я

ХIара хинна сар-сараьа Петропавловская яхача станица культура ЦIен юхе сийрда йоагаш лампаш хул. Балхара чу а баькка салаIа гулу укхаза къахьетамхой. Сакъердаме дIахьо цар нига шоай мукъа ха. Цхьабараш кино болх, шоллагIбараш концертага хьож, кхоалагIбараш халхабул.

Къаьстта раьза ба укхаза баха нах клубе тайп-тайпара кружокаш хилара. Уж я драматически, халхараш ду, художественни дешара, вокальни, кхыбараш.

Цу кружокашка ухараш ба колхозхой. Геттара дукха езаеннай царна художественни самодеятельность. Халхараш деча кружока кулгалхочуйца Л. Медизвеца керда халхараш а Iомадеш районна кхьча юрташка концерташ уттадеш ба кружоке дакъа лоацараш. Царна юкъера белгалбаха беза хелхараш ду В. Хорошева, Л. Данилина, Н. Малева, Р. Трубникова, кхыбараш а.

Кастта хургйолча хагирхой сайренга кийчлуш ба хIанз художественни самодеятельноста кружокашка дакъа лоацараш.

Дика новкъостал ду царна Петропавловски школас. Айхха бувзам лоаттабу цо культура ЦIенца. Школа завуч Федор Гаврилович Хрусталев ва кружокаш вIашагIъеххар а.

Кружокашка дакъа лоацараш дукхагIбараш дешархой ба. Укхаза гучайоал цар талантеш, искусстве езаш уж хилар. Цу хьакъехьа белгалбаха беза дешархой Куракаев Хьасан, Климова Тамара, Магагонов Николай, кхыбараш.

КIезига йоаххо лац культура ЦIен колхоза правлене а. Аьхки экскурсешка узачарна машинаш къоастаяьр, хIаьта царна эше кхыдола гIо даьлар. ТIайоагIача хана самодеятельносте дакъа лоацараша де лерхIаш дукхе да, хIанзе а кийчлуш ба уж хьунхьаца цIейта, лагирхой сайренга, хIаьта укх шера эгара хьалха лердача шера хетаь бах-маскарад сакъердамегIа хургйолча тайпара вIашагIйоалза.

А. НАРДАШОВ.

30-ча октябре Х. Нурадилова цIерахча драмтеатра коллективо оттаьча «ЦIе йоалах тулла са михкиг» яхача спектакла премьера хир.

Суьрта тIа: спектакла тIара сцена (Асель — артистка З. Беталова, Ильяс — артист Ю. Идаев).

Н. Нобиашвили сурт.

«АГИТАТОРА БЛОКНОТА» АРГIАНАРА НОМЕР

Кепа а теха араяьннад № 21 йола КПСС Нохч-ГIалгIай обкома пропагандаи агитацеи отдела аргIанара «Агитатора блокнот».

Из хьаделлалу КПСС Нохч-ГIалгIай обкома хьалхарча секретара «КПСС ЦК сентябрьски Пленума, решенеш вахара юкъейоалаергья» аьнна Ф. Е. Титова статьяца. КПСС Централни Комитета Пленума решенешта пропаганда яра декхар уттаду статьяс агитаторашта хьалхашка.

«Агитатора блокното» хьехам лу яхача юкъара корта болча разделе методически хьехамаш деннад КПСС ЦК сентябрьски Пленума материалех беседаш мишта вIашагIйехьаьха еза а мишта е еза а.

«Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 48 шу дизара» аьнача рубрика кIал кепа теха да республика предприятешна кIайсийла йоарлаьа яхье даьхача производственни толамех.

Агитатора новкъостаьда лаьрхIа Сийлахь-боккхача Октябра 48 шу дизара хетадаь блокнота тIа кепа техад «Нохч-ГIалгIайчен Октябрь» (Советски Iаьдал бахьан лоаттабаьча къовсама исторенара) аьнна архиверча документаш тIара довхьом.

«ЧуIе цIеной хьалду кооператив» аьнача консультаце агитаторашта бовзийтаргья «ЧуIе цIеной хьалдара кооператива» хетаргахьа долча нерзача устава положенеш.

Редактор М. К. ЛЬЯНОВ.

ПАЙДАНЕ ДИАЛОГ

ДIадахача арача дийнахьа «Эр-Франс» яхача компане къаьстта ший тайпара самолет Внуковски аэродроме носсача а трапа юххьера лакхача легIаь вола 58 шу даьна Франце яхача мехкашцарча гIулакхий министр Кув де Мюрвиль хьагучаваьнача а хана телетайпашкех телефонашкех тIахьийдар телеграфни агентствий газетийн московски корреспонденташ Советски Союзаи Францеиен юкъера гIулакхаш тоадалара даьтьерча кердача лоархIамерча этапа хьакъехьа хоам бар дукха. Из виант цхьа сенсационни итогаш йолаш хургья яхаш дувцадар комментатореша. Из нийса хургадар- Пачхьалкхенашта юкъера гIулакхаш лер тIа дахари тоадари — баьахьара а дукха къахьетам хан ешаш а гIулакх да. ХIаьта а, обозревателаша Москванен Парижаи юкъе лелача дипломатически диалогера аьттув бола тенденцеш белгалйоахача фактех лоархI вишт.

Укх шера апрель бетта кхача мехкашцарча гIулакхашта вола советски министр А. А. Громыко визитаца Париже хилар бахьан долаш СССР-ен Франции правительствашта хьакхайкадир гIулакхаш масса оагIорахьара дегIахувла шоай безам хилар. Из безам кхы тIа а чIоагIбир шаппа а оагIонна гIойле бола торговни соглашени ярца, культурни Iилмани гIулакхаш дIаюха дукхагIа лелаярца. Беркатера контакташ дIахо а лелае тоговаш хилар иштта белгалдовлаш да дунен халкъашта юкъе хIана латтача хьала дукхача аспектай француски кулгалхоша реалистически хьисап деш хиларца, Вьетнамен Латински Американ США-с лелача агрессивни политика цар боча маьхаца, малхбузен-германски бундесвер атомни герзаца кийчъярех хIанзарча Европа доазонийн лешайкарча цар новицеца. Белгала бакъда, ши мохк, шоай социальни системашта юкъера башхалонаш теркал а еш, дунен халкъашта юкъерча политика деррига дешаех хетараш бокъонца цхьатарра ниiсдаларга догдаха йиш йолаш ца хилар. ХIаьта реализм латта а латт, эгара хьалха, барт вIашагIа кхетаи дола гIулакхаш оттадара, атмосфера цIеньяра, юххера а, халкъий кхерамле чIоагIъяра новкъостал деш йолча факторех чIоагIало ярах. Машар безаш нех йолча пачхьалкхенашта хьаштдолаш да из.

Цу тайпарча политико франценна новкъостал дир Европерча дукхача социалистически мехкашцара, белгала аьнча Румынеьцара, Чехословакеьцара гIулакхаш дикка тоаде а экономически культурни бувзамаш чIоагIде а хIаьта дукха ха йоаццаш Польски Халкъа Республикаца беркатера экономически переговораш чакхъяха а. Цу фактий мах а беш, «Комба» яхача газето язду: «Мичча бесса из дале а, цхьанне а, белгала аьнча Вашингтонен Боннаи, шеко яц ихарала де Голла Малхбоален Европа хьакъехьа, ший масштабашка диллача шера йола, таргаакара операци дIахо хьош хиларах.

Кхетадеш да, Вашингтонерен Боннерен бараш, Франце политикаца шоаи раьза боацияга къайла в ца кхухьаш, цунга хьежаш хилар. Франце лаьцача цу тайпарча наьхъе новкъостал а деш, Европе машари хкерамален чIоагIъяро бухдоах шоай политика шийла гIом дIахо лелабен чIоагIбеи дагахьа вIашIтIехьйоахаш болча ядерни пхаьца дуненна доал де лерхIача американски империалистийн малхбузенгермански реваншистийн коташта кIалхара лаьтта. Цудухьа да Потсдамен Рейнен бердаш тIара француски правительства цIерах, шийла чIом эгара чоагIагIа бикъбенкача хан ла аь хиннa тIемен торговли союзаш лелхийта безам хиларах из бакхе еш дола хабараш ухийташ хилар а. Вошe, цул соагIа, кхы а чIоагIа. корзагIбаьнаб, тIом сецачул тIехьагIа нибделначa Германе доалоний хьакъехьа реваншисташа дIадехараш Париже дIатIа ца оацараш бундесвер атомни герзаца кийчъяра дукхала хиларахи. Кув де Мюрвиль Москве вале хьалхагIа реакционни бонински кепа йовзаш тIа ладора, «Германе чотах» Москваца цхьа барт вIашагIболла лаьрхIа ва француски яхача мехкашцарча гIулакхий министр, яхаш.

ФуннагIа а хьмметтел фаьлгаца мара дувца ца хеза хIамаш де дага я яхаш а, Францех ший хьаштдар дуьден цунна моллагIа тайпа Iотгараш ец мукъа я Бонни Вашингтони. Цунах эшалургбац пхелагIча республика хIанзарча правительства политика реалистически гIулакхашцара халкъий безми цар уж хьаллоацаш хилари. ХIаьта Советски Союзен Францех халкъашна чIоагIа раьза хиннa могаду вай мехкашта юкъера гIулакхаш дIахо тоалуш лIадахар. Машаре дахара политика леларах бух соцдача кхьачача аьттув боал мугIарегIарча наьха.

КХЕРАМЕ НИКЪ

Эггара эхь доламагIа йолча оагIонех цаI вайна бIаргагуш дIалаьеш латт британски колониальни политика историна юкъе. Дий миллион долча зимбабве халкъа хьашташ КъулбехьенРодезера шоай доал чIоагIде гIертача хIеаэига мара боацача кIайча расистий аьттоп дукха дохка кийчлуш я лейбористски правительство. Бокъонца иштта мах бу африкански дунени общественносто Родези ший лоIам тIа ялара хьакъехьарча делна гоннахьа Лондоно хIана хьувзадеча дипломатически гIулакхий.

ХьалхагIа йIаьхха переговораш а яь, тIехьагIа оттаьча цу спектакла юкъьоттигера пункт хилар Англе премьер-министр Гарольд Вильсон Родезе премьер-министрца Ян Смитаца переговораш яр дукха визитаца Солсбере вахарах. Аьннар де тугаш воаца ший коннкъост «гIалатера тIа» боакхаргбоацаш — Родези ший лоIамера пачхьалкхе я яьнна дIакхайкаергйоацаш «барта воалаваргаьа» боакха тIеххьара тIа лоархI британски прессо Вильсона бикъача цу наькъах.

ХIанз долаш долча (английски правительства шо лакъа лоацаш могадеш 1961 шера оттадаьча (конструкцех Родезена доал деш ба мехка Iалама рузкъаш къахетам боацаш доахаш цига баха нах боацабеш боахкача 200.000 болча европейций викалаш. Ахеи доалаи леладей метаргдолча лаьттаех нийсса яхаш дIалийцад европейшаша. Европейца юкъера алаш африканца аланел иттаза соагIа дукхагIа да. Парламенте африканцех 10 викал мара хургвоацаш кIай барий хьашташ хьаллоацаш 55 викал хургволаш йола порядок оттаьча хIанзарча конституце «законни формехьа» дерзаду из къоал.

Цу тайпара порядок цу тайпара конституции Смита а из хьаллоацаш болча колонизаторашта а мегаш да. Цхьабакъда, мегаш дац из расистски а лоацаш, бокъонца демократически долча конституце ларда тIа шоай мехка шоашка доал дийтара бокъонаша тIа-тIа чIоагIагIа дIаехаш долча зимбабве халкъа. Расистий фюрера Ян Смита эхь ца хетташ хьакхайкаду: «Со дийна а волаш африканцашка гIоргдац доал». ХIаьта расисташ аххача гIулакхашнен полицейски террорацеи чIоагIдеш боахе шоай Iаьдал. Къаман партеи лидераш мадарра аьнча лийца ба, хIаьта партеш шоаш дIаьхай. Халкъо аь моллагIа а выступлени эггара къизагIча тайпара тоIаеш я.

Цу колонерча гIулакхашта хьалхарен цуи халкъа кхела хьалхарен бехктокхам английски правительствана тIалатт. Цхьабакъда, а консерваторашa а, а цар когаметта Iаьдала керте ятача лейбористаша а хьарбаьнна расисташ совцабора деш а дай а хьадаи корта болаш цхьакха хIама дац. ХIаьта вожаш тIа-тIа эхь дайнагIех шек боацаш лел хьмметтел Лондона хьакъехьа а Солсбере аэродроме кхаьчача премьера Вильсона ше накъавахa доастама хетача дIакхаьчад гIулакх, дипломатически этикета ерригача бокъонаша из декхар а даь тIадожадеш доллашехьа а. Английски кепа йоазоно ладора, керттера хIана яц аьнна йолча кохьяра когаметта лаьрхIа Вильсона шийца енай королевас Елизавета II-чо ший кулгаца Смитага лаьь, Лондонан Солсберенен юкъера барт вIашагIа ца кхетийташ дола гIулакхаш къоастадергхиларта догдоахаш ше хилар цо дувцаш йола послани, яхаш. Воатагара бIаргех божа тайпа хи тIалам божабир дог чIаьхача Смита «къахетамера госпожа-королева» ше юцаца хана, цхьабакъда, цигтача гIожо хьаккхайкадир цо, «шоай гIулакх дизза дIачакхдаккха кийча ба кIай родезийцаш», аьнна. Кхы шеквалаиzар из Родезена экономически санкцеш тIаакхаргья яхаш Вильсона тIатийсача кхерамашта а. Цуина хов уж даьсса кхерамаш долга, цу тIа а ший йолла уйла йолаш болча къулбехьенафрикански португальски расисташа шийна новкъостал дергхиларга догдоахаш а ва из.

Солсбере дIаяьхача африкански оппозиционни партей лидерашца а къамаьлаш хилар Вильсона. Лийна боахкача моттигашкара боалабир уж столице чIоагIа полицейски ха гонахьа а долаш. Газеташа деча хоамех, 1961 шерарча конституцена уж раьза бе гIертар Вильсон африканцашта «политически прогресса» тешам луш долча договора Смита кулг яздергда аьнна царна дош а дена. Из киловзал гуча а йоаккхаш, «Нэшнелист» яхача танзанийски газето дигайохийтар доккхагIа долча къаман правительствашa укх гаргарча 50 шера хургьяц Родезе аьнна расистaша дукхаза а ль вавленеш. Цо дIахо белгалдаьккхар: «Цу договоро белча дургбола тешам, — из да африканцаш массаза а лоалла лоаттабергхилари цар лидераш кIарцхал долча аьшкасаьргал чухнахьа боахкабергхилари».

Африкански кепа йоазоно Смита леладу гIулакхаш бокъонца могаделга санна, цо лерхIараштa ниъ боастилга санна лаьрхIар Вильсона визит цуь маневраш. ХIаьта «Санди таймс» яхача английски консервативни газето язду Вильсона «белгала гоаза хьалхьевуз» Смит мохк ший лоIам тIа балар цунга дIаккхайкаллайта гIерташ. Укх деношка Акхро хинна африкански цхьоагIон Организаце ассамблеи дукхьала аьлар Смита яххача тайпара мохк ший лоIам тIа балар дIаккхайдара. ООН-а Генеральни ассамблея английски правительство тIахьийхар къулбехьенродезийски расисташа лерхIараш царга кхоачаш ца дайтар дукха де торе мел яр дара. Англена чухьарча эггара радикальнегIа долча гIозаршa дIадех кхмметтел царна низ тIаьхьоага а. Цхьабакъда, лейбористски правительство дIахо а ший доастана маневраш еш я.

ТАНКАШ ЧУЙОЛАЕННАЙ САНТО-ДОМИНГО

Санто-Доминго баха нах 25 октябре сецца сомабаьхар танкай гусеницай юлача топий тахаша. Американски форда гIашлой ши батальон США хьехамих сихха хьаьIашагIа еллача «американски пачхьалкхени юкъарча низий» бригадем чухьилхар тIема диктатурана дукхала гIайттача конституционистий отрядашца йолча зоне. Доминикански Республике цу тайппара чаккабьлар хинна йола Гарсиа Годоя правительство вIашагIъеллачул тIехьагIа оттабаь хинна, лоацдача хана, ворхI кIиранна лаьтта машар.

Американски пропагандо яхачох, из зона хьаланара хьакъехьара соглашени хьалхахIо а яь хипнайоза хьыла конституционистий лидер хиннача полковникаца Франсиско Кааманьоца.

Вахьан моллагIа тайпа дале а, Доминикански Республикерча американски военщина керда интересце цхьанкха а тувлавергван. ФуннагIа даь а вIашагIкхийттача Штатий безам ба из республика ший доала кIал соцае а Уолл-стрита монополешта аьттув бола режим цунна кьчйолла а. КIиранна цкъаза хоамаща арадувлача «Юнайтед стейтс ньюс энд Уорлд рипорт» яхача журнало уж чухьлахале массехи ди хьалхагIа а ладир, «дунеш хьалозачох, Гарсиа Годойта, вIашагIкхийттача Штаташа Доминикански Республика хана волча президента посте оттавеш лакхьаьча сагата цуп американски гIокчаша «даьха дег хайра» коммунисташ керте латтача мятежникий хьакъехьа къамаьл деча хана хьада дош оалаш из ца хиларах», яхаш.

Конституционалистешта тоIазар дара массе мха а форда гIашлошта дIатIайиллай. Зоне шоаш дIачу ма баьллиге а, конституцена тIехьа къоасам лоаттабераш хьаллоацаш мел бараша низаш де болабелар салтий.

Цу тайппара, юха а юкъельйинай США йоккха чхьомар. Цхьакха а Iехавергвац из хIанз «американски пачхьалкхений юкъарча низий» хетийта гIертаро. Къаьгга гуш латт цу тIа Вашингтона мухьар.

ХIаьта оккупантий карательни отряда когаметта яьхка кхача латиноамерикански мехкий контингенташ хилара къайла ца а хьеш, гучадоаккх Латински Америке США-та яхача жандармски дакъа а Вашингтон ший хурдаь вIашагIтоха гIертача американски пачхьалкхений юкъарча низий жандармски реакционни чулоацам а. Санто-Доминго улицашкара танкаши цига юкла топаши къулбеседзамерикански монополей кIахаш кхераме хилара хьакъехьа Латински Америка дерригача халкъашта беш бола цIенкхетта хоам ба.

Н. БЕЛЯЕВ.
(ТАСС).

705 САМОЛЕТ ЧУЯЙТАЙ

ХАНОЙ, 30 октябрь. (ТАСС). Сохка 5-ча августа дена хIаннална Вьетнама Демократически Республика территоре тIа йоаль чуйийтай пиратий хьисапе ДРВ-ена тIа а яьхка зоп чудеш хинна 705 американски самолет. Цу хьакъехьа вьетнамски информационни агентства баьча хоама тIа йоах, 28-ча октябре Тханькоа яхача провинце чуяйтай американски бомбардировщик, хIаьта 20-ча октябре, бокъонца кийсъхча данеех, Нгиало яхача провинце чуяйтай реактивни ши истребитель.

Город Грозне, Декабрьски улицагIа, 16 яхача гр-кас Соломатина Анна Ильиничнас суде деннад город Грозне, Декабрьски улицагIа, 16 валача ший марагара Соломатин Ефим Архипович-гара ше хьалларах дола дош.

Дош дувваргда гор. Грозне, Нохч-ГIалгIай АССР-а Ленинхьарча суде.

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный, ЦIеча фронтовикий улица, 15. Телефонаш: редактора — 2-41-23; редактора вов. — 12-07-01; бехктохама секретара — 2-45-48; партийни вахара, промышленноcа, юртбоахамаца, культураца, письмой отделий — 2-25-72; корректоре — 2-09-20.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Красных фронтовиков 15. Телефоны: редактора — 2-41-23; зам. редактора — 2-07-01; ответственного секретаря — 2-45-48; отделов партийной жизни, промышленного, сельскохозяйственного, культуры и писем — 2-25-72; корректорской — 2-09-20.

«Грозненский рабочий» изпательства типографи, Революце проспект 7/84.

Типография из-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции 7/84.

С004669. Заказ 8051.